

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Petr Prouza

**Americká zahraniční politika na Blízkém
východě, od Jom Kipurů ke Camp Davidu**

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **Petr Prouza**

Vedoucí práce: **PhDr. Jan Bečka**

Oponent práce: **PhDr. Ramzi Abu-Eid**

Datum obhajoby: **LS 2009/2010**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

PROUZA, Petr. *Americká zahraniční politika na Blízkém východě, od Jom Kipurů ke Camp Davidu*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, 2010. 53 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jan Bečka.

Anotace

Bakalářská práce „Americká zahraniční politika na Blízkém východě, od Jom Kipurů ke Camp Davidu“ sleduje události v daném regionu mezi lety 1973–1979 a zaměřuje se na cíle, které v oblasti sledovaly Spojené státy. Jomkipurská válka přinesla zásadní zlom do blízkovýchodních vztahů. Během války se pro Spojené státy stal Blízký východ prioritním zahraničněpolitickým problémem. USA se snažily v oblasti zvýšit svůj vliv a zároveň snížit vliv Sovětů. Po válce Spojené státy obešly Sověty a začaly zprostředkovávat mírová jednání mezi Egyptem a Izraelem. Možnosti prezidenta Nixona byly silně limitovány probíhající aférou Watergate, zastoupil jej však ministr zahraničí Henry Kissinger, který byl v mírovém procesu klíčovou postavou. Díky jeho úsilí v rámci kyvadlové diplomacie se podařilo podepsat dvě smlouvy o odpoutání egyptských a izraelských vojsk. Zároveň Egypt a Spojené státy obnovily regulérní diplomatické styky. Evidentní rozkol mezi Egyptem a Sovětským svazem a přesun Káhiry směrem ke Spojeným státům byl pro Washington velkým úspěchem.

Do mírového procesu v 70. letech se zapojily celkem tři americké administrativy. Po Nixonově rezignaci se stal prezidentem viceprezident Gerald Ford. Kurs americké zahraniční politiky se ovšem příliš nezměnil, což dokládá i skutečnost, že Kissinger zůstal ministrem zahraničí. Roku 1977 došlo však k obratu a do Bílého domu se po delší pauze vrátili Demokráté v čele s Jimmym Carterem. Carterovým cílem bylo dosáhnout celkového mírového uspořádání mezi Izraelem a jeho arabskými sousedy. Jeho idealistické pojetí politiky se sice v globálním kontextu ukázalo být neúspěšným, ovšem na Blízkém východě dosáhl výrazného průlomu a svého největšího úspěchu podepsáním Camp Davidských dohod a následné mírové smlouvy mezi Egyptem a Izraelem. Celkový průběh jednání v Camp Davidu a jeho úspěšné završení byly bezesporu ovlivněny Carterovou přímou angažovaností a jeho osobním přístupem.

Abstract

The B.A. thesis „American foreign policy in the Middle East: Jom Kippur to Camp David“ follows the events in the region between the years 1973–1979 and focuses on the goals of the United States in the area. The Jom Kippur War brought about a significant breakthrough in the Middle Eastern relations. During the war the Middle East became a priority foreign-policy issue for the United States. The U.S. attempted to increase its influence in the region while reducing the influence of the Soviet Union. After the war, the U.S. bypassed the Soviet Union and started to arrange peace negotiations between Egypt and Israel. The involvement of President Nixon was strongly limited by the ongoing Watergate affair. Secretary of State Henry Kissinger filled in for the president, however, and became a key person in the peace process. Two disengagement agreements between Egyptian and Israeli armies were signed, largely due to Kissinger’s efforts during the shuttle diplomacy. Meanwhile Egypt and the U.S. re-commenced regular diplomatic relations. The evident split between Egypt and the USSR and Egypt’s tilt to the United States was a great success for Washington.

Three American administrations participated in the peace process during the 1970s. After Nixon’s resignation, his Vice-President Gerald Ford became president. The course of American foreign policy has not changed considerably, which was obvious from the fact that Kissinger remained secretary of state. In 1977, a change came with the election of Jimmy Carter and the return of Democrats to the White House after a long absence. Carter’s aim was to negotiate a comprehensive peace agreement between Israel and its Arab neighbors. His idealistic approach to foreign policy proved to be unsuccessful in general, however, he had achieved a major success in the Middle East by the signing of the Camp David Accords and later of the peace treaty between Egypt and Israel. The breakthrough achieved at Camp David was beyond any doubt brought about by Carter’s intensive involvement and his committed individual approach.

Klíčová slova

Egypt, Izrael, Camp David, kyvadlová diplomacie, mírová smlouva, Jimmy Carter, Henry Kissinger,

Keywords

Egypt, Israel, Camp David, shuttle diplomacy, peace agreement, Jimmy Carter, Henry Kissinger

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 15. května 2010

Petr Prouza

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Janu Bečkovi za jeho pomoc, velmi vstřícný přístup a cenné rady a poznámky k mé práci.

Obsah

1. ÚVOD	10
1.1 Rozbor literatury	11
2. ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ VZTAHŮ V OBLASTI	13
2.1 Vztah USA-Izrael	13
2.2 Obecné principy mocenské politiky na Blízkém východě a vztah Izrael-SSSR.....	14
2.3 Vztahy mezi arabskými státy	16
3.1 Jomkipurská válka	17
3.2 Jednání o příměří	19
3.2.1 Rezoluce Rady Bezpečnosti 242	20
3.3 Příměří a následná krize	21
3.4 Ropné embargo	23
3.5 Třetí armáda	23
3.6 Shrnutí.....	24
4. KYVADLOVÁ DIPLOMACIE HENRYHO KISSINGERA.....	25
4.1 Šestibodová dohoda a počátek kyvadlové diplomacie.....	25
4.2 Ženevská konference	26
4.3 První odpoutání Egypta a Izraele	28
4.4 Spojené státy a Sýrie, Jordánsko a Palestinci	29
4.5 Nástup prezidenta Forda a druhé egyptsko izraelské odpoutání	31
4.6 Henry Kissinger a jeho pozice.....	33
5. JIMMY CARTER A CAMP DAVID.....	34
5.1 Jimmy Carter	34
5.2 Carter a Blízký východ.....	36
5.3 Camp David.....	40
5.4 Podepsání mírové smlouvy a její důsledky	43

6. ZÁVĚR	45
7. SUMMARY	50
8. POUŽITÁ LITERATURA	51
8.1 Dokumenty a další primární zdroje:.....	51
8.2 Odborné články a periodický tisk:	51
8.3 Monografie	52
PŘÍLOHY:	54
Příloha č. 1.....	54

1. Úvod

Blízký východ, který lze zeměpisně definovat jako oblast Arabského poloostrova a několika dalších států na rozhraní Afriky, Evropy a Asie (existuje více výkladů, které státy jsou součástí Blízkého východu¹), se po druhé světové válce stal dějištěm mnoha konfliktů, z nichž některé měly vzhledem ke Studené válce globální dopady. Již od založení Izraele roku 1948 se okolní arabské státy snažily o jeho zničení, což vedlo k několika arabsko-izraelským válkám. Na Blízkém východě však nedocházelo pouze ke konfliktům mezi Izraelem a jeho sousedy, ale také ke konfliktům mezi arabskými státy, například mezi Sýrií a Jordánskem či Egyptem a Libyí. Díky obrovským zásobám ropy, Suezskému průplavu a pozici na křižovatce mezi třemi světadíly je Blízký východ po strategické stránce velmi významnou oblastí. Z tohoto důvodu se obě velmoci, Spojené státy a Sovětský svaz, v regionu snažily upevnit svůj vliv a prosazovat vlastní politické cíle.

Ve své práci se zaměřuji především na americkou zahraniční politiku v oblasti ve vztahu k Egyptu a Izraeli během vzájemného mírového procesu. Časově se jedná o období od Jomkipurské války až do podepsání egyptsko-izraelské mírové smlouvy v roce 1979. Je příznačné, že tento mírový proces uvedla do chodu právě ničivá Jomkipurská válka, která tak vlastně připravila podmínky pro přijetí velmi složitého míru. Ačkoliv se primárně zaměřuji na vztahy mezi USA, Izraelem a Egyptem, okrajově se zmíním i o Jordánsku, Sýrii a Palestincích, popřípadě dalších aktérech celého procesu. Práce se skládá ze čtyř kapitol, které se dále člení do podkapitol. Jejím hlavním cílem je popsat události, které vedly k přijetí mírové smlouvy, a zároveň shrnout a analyzovat cíle americké zahraniční politiky v oblasti a jejich naplnění. V neposlední řadě se zabývám i změnami v přístupu k zahraniční politice, které nastaly ve Washingtonu po výměně americké administrativy a příchodu Jimmyho Cartera do Bílého domu v lednu 1977.

První kapitola čtenáře uvádí do problematiky Blízkého východu a vysvětluje základní cíle jednotlivých aktérů. Zaměřuji se zde obecně na americkou strategii vůči regionu jako celku, na vztah USA-Izrael a jeho limity a dále na vztahy mezi arabskými státy a Sovětským svazem. Následující kapitola se zabývá Jomkipurskou válkou a jejími

¹ Tradičně jsou za součást Blízkého východu pokládány státy Arabského poloostrova, Egypt, Turecko a Irán. Některé zdroje považují za jeho součást i celou subsaharskou Afriku, Afghánistán a Pákistán. Ve své studii jsem se přiklonil k tradičnímu, tj. užšímu, vymezení Blízkého východu.

následky. Popisuje důvody, které vedly k tomu, že se Blízký východ stal pro americkou administrativu prioritním problémem. Třetí kapitola je věnována Kissingerovým mírovým snahám a úspěšnému odpoutání izraelských a egyptských armád na Sinajském poloostrově, přičemž se okrajově zabývá i odstoupením prezidenta Nixona kvůli aféře Watergate a následnými vnitropolitickými otřesy ve Spojených státech. Závěrečná kapitola reflektuje další změnu americké administrativy, kdy se do Bílého domu po delší době vrátili Demokráté v čele s Jimmy Carterem a začali prosazovat odlišný přístup k zahraniční politice. Carter dosáhl svého největšího úspěchu, když byly díky jeho intenzivní angažovanosti podepsány dohody mezi Egyptem a Izraelem v Camp Davidu, na jejichž základě došlo následujícího roku k mírovému urovnání a navázání diplomatických styků mezi oběma zeměmi.

Tato studie se mimo jiné pokusí potvrdit či vyvrátit hypotézu, že k úspěšnému podepsání mírových dohod v Camp Davidu došlo především díky roli, kterou sehrála v celém procesu Carterova administrativa, a zvláště pak díky roli prezidenta Cartera samotného. Téma jsem si zvolil, protože mě tato problematika velmi zajímá a zároveň dle mého názoru není ve všech svých dílčích aspektech v české literatuře dostatečně popsána a vysvětlena. Jedná se ve své podstatě o historickou studii, která je založena na analýze primárních pramenů a relevantní sekundární literatury. Zároveň je ve své první části vlastně i případovou studií americké kyvadlové diplomacie na Blízkém východě.

1.1 Rozbor literatury

Při zpracování své studie jsem čerpal převážně ze sekundární literatury, ovšem využil jsem i dostupných primárních zdrojů, převážně rezolucí OSN, mírových smluv a souvisejících historických dokumentů. Sekundární literatura, kterou jsem ke zkoumanému problému konzultoval, byla většinou v anglickém jazyce, několik z mého pohledu důležitých knih však vyšlo již i v českém překladu. Některé zdroje, které v Čechách nejsou běžně dostupné, jsem získal v Anglii, kde jsem byl půl roku na studijním pobytu.

Klíčovou publikací se pro mě ukázala být práce *Decade of Decisions: American Policy Toward the Arab-Israeli Conflict, 1967–1976*² od Williama Quandta. William Quandt je profesorem politických věd na University of Virginia a bývalým členem Rady pro národní bezpečnost za prezidentů Nixona i Cartera, který se aktivně zúčastnil Camp Davidských jednání a následného mírového procesu. Ačkoliv jeho kniha vyšla již roku 1977, je stále jednou z nejužší a nejznámějších studií k danému období a většina pozdějších zdrojů se na ni často odkazuje. Dalším velmi důležitým zdrojem pro mě byla monografie *The Other Arab-Israeli Conflict*³ od Stevena Spiegela, která popisuje vztah Spojených států k Blízkému východu od dob Trumana až po Reaganovo prezidentství. Z hlediska informačního obsahu to byl pro mě nejcennější pramen, který jsem využil ve všech kapitolách své práce. Autor se zaměřuje převážně na americkou zahraniční politiku v oblasti a často přichází se zajímavými postřehy a závěry. Dále je třeba zmínit dva svazky Kissingerových obsáhlých a čtivých pamětí *Bouřlivé roky*⁴ a *Roky obnovy*⁵, které byly přeloženy i do češtiny. K oběma publikacím jsem přistupoval jako k primárním pramenům, ale zároveň jsem se je pochopitelně snažil kvůli možné Kissingerově neobjektivitě a zveličování vlastní role konfrontovat s dalšími sekundárními zdroji. Další knihou, kterou je třeba zmínit, je *Four Arab-Israeli Wars and the Peace Process*⁶ od Sydneye Baileyho, se kterou jsem často pracoval a využíval ji k porovnání různých interpretací zkoumaných událostí. Z česky vydaných monografií, které by při studiu dané problematiky neměly ujít naší pozornosti, lze uvést *Dějiny státu Izrael*⁷ od amerického historika Howarda Sachara. Tato poměrně obsáhlá publikace je užitečná k pochopení některých izraelských postojů, ačkoliv je občas možná až příliš pro-izraelská.

Vzhledem k omezenému rozsahu tohoto rozboru zde nemohu vyjmenovat všechny použité zdroje, rád bych však zmínil ještě dvě zajímavé práce, které, ač nebyly pro napsání mé studie klíčové, shrnuly pohled z arabské strany, který se obecně v literatuře objevuje méně. *The Struggle for Peace in the Middle East*⁸ od Mahmúda

² QUANDT, William. *Decade of Decisions: American Policy toward the Arab-Israeli Conflict, 1967–1976*. Los Angeles: University of California Press, 1977.

³ SPIEGEL, Steven L. *The Other Arab-Israeli Conflict: Making America's Middle East Policy, from Truman to Reagan*. Chicago: The University of Chicago Press, 1985.

⁴ KISSINGER, Henry. *Bouřlivé roky*. Brno: Jiří Buchal - BB art, 2004.

⁵ KISSINGER, Henry. *Roky obnovy*. Brno: Jiří Buchal - BB art, 2002.

⁶ BAILEY, Sydney D. *Four Arab-Israeli Wars and the Peace Process*. Londýn: The Macmillan Press, 1990.

⁷ SACHAR, Howard M. *Dějiny státu Izrael*. Olomouc: REGIA, 1998.

⁸ RIAD, Mahmoud. *The Struggle for Peace in the Middle East*. Londýn: Quartet Books Ltd., 1981.

Rijáda je sice silně protiizraelsky zaměřené dílo, ale občas přináší zajímavé teze a možná vysvětlení toho, proč se Egypt odvrátil od Sovětského svazu a jak vnímal Spojené státy. Mahmúd Rijád byl v letech 1964–1972 egyptským ministrem zahraničí a od roku 1972 předsedou Arabské ligy. Zahíd Mahmúd ve svém článku *Sadat and Camp David Reappraised*⁹ ukazuje, v čem byl mírový proces pro Egyptany zklamáním, a tvrdí, že se Sadat v jeho důsledku stal příliš závislým na Carterovi. Ostatní použité prameny a literatura jsou vyjmenovány v závěru práce.

2. Základní vymezení vztahů v oblasti

V první kapitole své práce se pokusím vysvětlit základní aspekty americké zahraniční politiky ve vztahu k Blízkému východu a dále stručně popsat a analyzovat postoje a cíle Sovětského svazu v regionu a rovněž strategii, pomocí které se obě velmoci snažily získávat větší vliv a nové spojence. Obecnější závěry, ke kterým v této kapitole docházím, jsou pak podrobněji rozvedeny a popsány v následujících kapitolách. Ke komplexnímu pochopení problému je třeba se okrajově zmínit i o vztazích mezi jednotlivými arabskými státy.

2.1 Vztah USA-Izrael

USA se od roku 1967 staly *de facto* ochráncem Izraele. Ačkoliv obě země si byly blízké již od vyhlášení židovského státu, jejich vztahy nebyly vždy ideální. Během Suezské krize se Spojené státy rezolutně postavily proti Izraeli (i proti svým aliančním partnerům, Francii a Velké Británii) a Eisenhower donutil Tel Aviv vyklidit Sinajský poloostrov, který v tomto konfliktu dobyl.¹⁰ Od Šestidenní války se však pomoc Spojených států Izraeli zvětšovala a postupně vzniklo mezi oběma státy jakési „zvláštní spojení“. Podpora Izraele měla nicméně své limity, protože USA si nemohly dovolit

⁹ MAHMOOD, Zahid. *Sadat and Camp David Reappraised*, *Journal of Palestine Studies*, roč. 15, č. 1 (podzim 1985), s. 62–87. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2536577> (dne: 15. 2. 2010).

¹⁰ MARKEY, Samuel E. *The US-Israeli Partnership & America's Search for Strategy in the Middle East, 1945–1974*. Birmingham: The University of Birmingham, 2009, s. 12. Dostupné z: <http://etheses.bham.ac.uk/61/1/Markey07MPhil.pdf> (dne: 30. 4. 2010).

znepřátelil všechny okolní arabské státy. Dalším negativem tohoto vztahu bylo, že se Izrael stal závislým na vojenských dodávkách z Ameriky. Tato závislost se pak naplno projevila v průběhu Jomkipurské války v roce 1973.

K problému limitované podpory se vyjadřuje ve své práci například profesor Rubinstein. Velmoci se v regionu snažily zachovat rovnováhu sil. Izrael byl opakovaně po vítězných válkách nucen vzdát se alespoň některých zisků dosažených vítězstvím. Důvod ke zmírnování izraelských vojenských úspěchů Spojenými státy, největším spojencem Tel Avivu, byl prostý. Arabské země mají čtyřicetkrát početnější obyvatelstvo a na rozdíl od Izraele vlastní obrovské zásoby ropy, Egypt navíc ovládá strategicky i obchodně významný Suezský průplav. USA si nemohly s ohledem na mocenské soupeření se Sovětským svazem dovolit bezvýhradně podporovat Izrael, čímž by si definitivně znepřátelily všechny okolní arabské státy. Zároveň však Spojené státy nechtěly v žádném případě dopustit porážku a ohrožení existence židovského státu. V žádném izraelsko-arabském konfliktu se sice neangažoval jediný americký voják, USA se však zavázaly, že nedovolí, aby byl stát Izrael vymazán z mapy.¹¹

Důvodů pro zvláštní vztah mezi Spojenými státy a Izraelem bylo více. Ačkoliv se tímto vztahem ve své práci přímo nezabývám, bylo důležité zmínit alespoň jeho klíčové aspekty. Spojené státy v zásadě podporovaly Izrael od jeho vzniku, tento vztah se nicméně postupně upevňoval. Izrael byl a stále je důležitým strategickým partnerem v regionu, který během Studené války vyvažoval vliv Sovětského svazu a jeho spojenců. V USA navíc žije početná menšina vlivných židů, která má své zástupce v Kongresu a Izrael tradičně podporuje. Jejich lobbistická skupina AIPAC¹² patří k nejsilnějším a nejúspěšnějším lobbistickým skupinám v Americe. V neposlední řadě je zde i morální hledisko – podpora státu Izrael je vnímána jako jakási kompenzace za Holocaust. Mnozí ovšem podotýkají, že tento zvláštní vztah k Izraeli existuje na úkor možného zlepšení arabsko-amerických vztahů.¹³

2.2 Obecné principy mocenské politiky na Blízkém východě a vztah Izrael-SSSR

¹¹ RUBINSTEIN, Alvin Z. *The Arab-Israeli Conflict: Perspectives*. New York: HarperCollins Publishers Inc., 1991, s. 70–71.

¹² American Israel Public Affairs Committee (Americko-izraelský výbor pro veřejné záležitosti) – jedna z nejvlivnějších amerických lobbistických skupin, dlouhodobě lobbuje za větší podporu Izraele.

¹³ MARK, Clyde R. *Israeli-United States Relations*. Washington, D.C.: Congressional Research Service, 2001, s. 3–4. Dostupné z: <http://fpc.state.gov/documents/organization/7933.pdf> (dne: 30. 4. 2010).

Z některých lokálních konfliktů se kvůli angažovanosti velmocí stávaly během Studené války střety globálního významu. Pro Sovětský svaz, největšího světového výrobce konvenčních zbraní, byl arabský svět lákavým odbytištěm a trhem. Právě díky sovětským zbraním byla oslabena dlouhodobá izraelská vojenská dominance, což se projevilo v Jomkipurské válce.

Sovětský svaz přitom nebyl od počátku protiizraelsky orientován. Stalin naopak podporoval založení Izraele, protože počítal s tím, že se přičlenění k východnímu bloku a stane se protiváhou britskému vlivu v oblasti. Dokonce ho ve válce za nezávislost (1948) podporoval vojenskými dodávkami, převážně prostřednictvím ČSR, které Izraeli výrazně napomohly válku vyhrát. Stalin měl zdánlivě dobré důvody věřit, že se Izrael stane socialistickým státem. Mnoho Židů v Sovětském svazu se podílelo na Říjnové revoluci a relativně velký počet jich také mohl ze Sovětského svazu po válce vycestovat do Izraele. Mnozí Židé byli nepřátelsky naladěni vůči Britům kvůli jejich politice na Blízkém východě před druhou světovou válkou i během ní. Nově se formující stát vykazoval navíc některé socialistické rysy, například kibucy. Teprve na počátku padesátých let Stalin zjistil, že Izrael neplní jeho předpoklady a naopak se obrací k západu, a tak začal směřovat svoji podporu arabským státům.¹⁴

Pokusím se na tomto místě shrnout několik základních principů v blízkovýchodních vztazích:

1. USA se zavázaly garantovat existenci Izraele.
2. Závislost Izraele na americké vojenské pomoci se od roku 1967 rapidně zvyšovala (do té doby získával zbraně převážně od Britů a Francouzů).
3. USA se snažily získávat další umírněné arabské spojence a nez nepřátelit si stávající (významným spojencem bylo Jordánsko či Saudská Arábie), tím byla pro-izraelská politika Washingtonu limitována.
4. Sovětský svaz roku 1967 vypověděl Izraeli diplomatické styky, jeho politika byla posléze čistě pro-arabská. V oblasti se snažil podporovat protizápadní tendence a skrze vojenskou a finanční pomoc získávat nové spojence.
5. Sovětský svaz se nikdy reálně nepokusil o zprostředkování míru mezi Araby a Izraelci. V oblasti nebyl považován za mírotvorce, ale za dodavatele zbraní.

¹⁴ SACHAR, Howard M. *Dějiny státu Izrael*. Olomouc: REGIA, 1998, s. 372–374.

6. USA ani SSSR do žádného lokálního konfliktu nevyslaly bojovat vlastní vojáky, ale konflikty ovlivňovaly nepřímo dodávkami zbraní, případně vojenskými poradci.
7. Egypt byl považován za klíčového hráče v oblasti. Obě velmoci se usilovně pokoušely získat jej na svou stranu. Domněnka, že bez Egypta nelze vést proti Izraeli úspěšně válku, dodnes platí. Sýrie se po podepsání míru z roku 1979 na Izrael již nikdy nepokusila sama zaútočit.
8. USA i Izrael se snažily vést jednání o míru bez přítomnosti SSSR.¹⁵

V dalších kapitolách se těmto problémům věnuji detailněji a rozvádím je na konkrétních příkladech.

2.3 Vztahy mezi arabskými státy

Vztahy mezi arabskými sousedy Izraele nebyly v žádném případě ideální. V opačném případě by Izrael jako stát pravděpodobně nemohl ani vzniknout, protože by byl poražen hned v první válce. Jak psal již arabský historik ze čtrnáctého století Ibn Chaldún: „Každý Arab touží být vůdcem. Žádný by nepostoupil svoji moc někomu jinému... Arabové jsou nejméně ze všech ochotní podřídit se jinému kmeni.“¹⁶ Arabské státy se úzkostlivě snažily hlídat, aby žádný z jejich sousedů nezískal v oblasti dominantní postavení. Války proti Izraeli byly vedeny většinou nekoordinovaně, bez dostatečné vzájemné spolupráce a podpory. Mezi jednotlivými státy existovaly ideologické rozpory – rozpory mezi radikály a umírněnými, republikány a monarchisty a mnoho dalších. Rivalitou se vyznačoval například vztah mezi Jordánským královstvím a Syrskou republikou, po Jom Kipuru se velice zhoršily vztahy mezi Sýrií a Egyptem kvůli egyptským diplomatickým jednáním s Izraelem. Egypt měl také dlouhodobě špatné vztahy s Libyí a Saudskou Arábií. Arabské státy často sjednocovala jen nenávisť k Izraeli, ale jejich rozdílné politické cíle jim neumožnily se sjednotit a koordinovaně Izrael zničit. V Říjnové válce (1973) si již navíc uvědomovaly, že velmoci (zejména

¹⁵ RUBINSTEIN, *The Arab-Israeli Conflict*, s. 73. SPIEGEL, Steven L. *The Other Arab-Israeli Conflict: Making America's Middle East Policy, from Truman to Reagan*. Chicago: The University of Chicago Press, 1985, s. 381–382.

¹⁶ RUBINSTEIN, *The Arab-Israeli Conflict*, s. 75.

Spojené státy) Izrael nedovolí zcela zlikvidovat. Proto se Sýrie i Egypt válkou snažily především získat zpět své ztracené území.¹⁷

3. Jomkipurská válka a její důsledky

3.1 Jomkipurská válka

Jomkipurská válka, někdy též nazývána Říjnová nebo Ramadánová, přinesla zlom do vývoje blízkovýchodních vztahů. Útok egyptských a syrských vojsk v říjnu 1973 Izraelce zaskočil. Egyptský prezident Anwar as-Sadat¹⁸ se několik let trpělivě připravoval na válku, přičemž se mu podařilo přesvědčit izraelskou rozvědku i politické vedení, že žádná válka v nejbližší době nehrozí. (Po válce Agranatova¹⁹ vyšetřovací komise zjistila závažná pochybení u armádních špiček, ale k velké nelibosti mnohých se její kritika nedotkla ministra obrany Moše Dajana. Ten však stejně záhy po válce rezignoval společně s celým kabinetem Goldy Meirové.²⁰)

Dne 6. října ve 14 hodin překročily egyptské jednotky Suezský průplav a postupovaly Sinají, syrská armáda mezitím zaútočila na Golanské výšiny. Na rozdíl od posledního konfliktu, tzv. Šestidenní války, se arabským jednotkám podařilo proniknout poměrně hluboko na izraelské území. Severní (syrská) fronta, která se nacházela poblíž hustě obydlených izraelských sídlišť, byla považována za prioritní a Izrael tam provedl protiofenzívu již po třech dnech. Po několika tvrdých bitvách se Izraelcům podařilo dobýt strategický bod, horu Hermon, čímž se jim otevřela cesta na Damašek a syrská ofenzíva byla definitivně zastavena. Odražení egyptského útoku trvalo déle. Zlom nastal až 16. října díky brilantnímu manévru generála Šarona, kterému se podařilo překročit Suezský průplav a dostat se na jeho západní břeh.²¹

22. října vydala Rada bezpečnosti rezoluci číslo 338²², která vyzývala všechny aktéry k zastavení palby. Rezoluce byla schválena jednomyslně. Egypt a Izrael

¹⁷ RUBINSTEIN, *The Arab-Israeli Conflict*, s. 78–79.

¹⁸ Anwar as-Sadat byl v letech 1970–1981 egyptským prezidentem, ve vysoké politice se pohyboval již od převratu v roce 1952 jako Násirův blízký spolupracovník.

¹⁹ Dr. Simon Agranat byl prezidentem Nejvyššího soudu Izraele.

²⁰ SCHULZE, Kirsten E. *The Arab-Israeli Conflict*. Londýn: Longman, 1999, s. 50.

²¹ TERNER, Erich. *Dějiny státu Izrael*. Praha: KORA, 1991, s. 168–170.

²² Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 338. Dostupné z: <http://www.un.org/documents/sc/res/1973/scres73.htm> (dne: 30. 4. 2010).

zastavení palby přijaly, Sýrie si ponechala dva dny na rozmyšlenou. Boje utichly na obou frontách 24. října a hned vzápětí se rozběhla složitá diplomatická jednání.²³

Během Říjnové války se otázka Blízkého východu stala problémem číslo jedna americké zahraniční politiky. Steven Spiegel ve své knize poukazuje na špatné odhady a domněnky Kissingera a Nixona ve vztahu k rodící se krizi. Oba se domnívali, že izraelská vojenská síla odradí Araby od útoku, později věřili, že Arabové nevydrží bojovat déle než několik dní než utrpí zdrcující porážku. Dále byli přesvědčeni, že arabské země nezavedou ropné embargo a pokud bude zavedeno, nebude mít téměř žádný efekt. Ve všech těchto počátečních odhadech se však američtí státníci mýlili.²⁴

Kissinger ve svých pamětech uvádí možné důvody, proč Anwar as-Sadat zaútočil, ačkoliv věděl, že nemůže dosáhnout úplného vítězství. Jeho cílem nebylo zničit Izrael – byl si vědom toho, že USA by totální porážku Izraele nepřipustily. Rozhodl se válkou změnit *status quo*, který trval od konce Šestidenní války. Jeho hlavním cílem bylo získat zpět Sinajský poloostrov, rozbořit obecně přijímaný mýtus o neporazitelnosti Izraele a navrátit Arabům ztracenou hrdost.²⁵ Izrael navíc v žádném případě nemohl provést preventivní útok, jak to udělal v roce 1967, i kdyby Sadatovy plány včas odhalil. Golda Meirová²⁶ se obávala, že by podobný krok vyvolal negativní reakci Spojených států a Izrael by byl považován za agresora. Dále zde bylo nebezpečí, že pokud by Izrael zaútočil jako první, do konfliktu by se následně vložil Sovětský svaz.²⁷

Aby se válka z hlediska USA vyvíjela dobře, musela být podle Kissingera zachována tato strategie: Izrael musel vyhrát, ale nesměl vyhrát drtivě, protože by si tím USA (jako jeho hlavní spojenec) ještě více znepřátelily Araby. Umírněné (proamerické) muslimské státy jako Saudská Arábie nebo Irán se stejně jako USA obávaly vítězství Egypta a Sýrie za pomoci sovětských zbraní, protože by tím enormně vzrostla prestiž Sovětů v oblasti. Pro Američany by pak taková situace byla skutečnou katastrofou.²⁸ Po několika dnech bojů Izraelci hlásili, že jim dochází munice. Zhoršující se pozice Izraele na bojišti byla pro USA velmi nepříjemná. Mohlo dojít k tomu, že se válka změni

²³ SACHAR, *Dějiny státu Izrael*, s. 588.

²⁴ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 245.

²⁵ KISSINGER, Henry. *Bouřlivé roky*. Brno: Jiří Buchal - BB art, 2004, s. 422.

²⁶ Golda Meirová byla v letech 1968–1974 izraelskou premiérkou.

²⁷ SCHULZE, *The Arab-Israeli Conflict*, s. 47.

²⁸ KISSINGER, *Bouřlivé roky*, s. 451.

v dlouhodobější opotřebovací konflikt nebo že Sověti s Araby prosadí v OSN zastavení palby dříve, než Izrael stačí dobýt zpět ztracená území.

Na zvýšené sovětské vojenské dodávky Sýrii a Egyptu, které začaly 10. října, odpověděli Američané opožděně, ale o to masivněji, 13. října, čímž nahradili izraelské ztráty vojenské techniky a zbraní. Letecký most s mezipřistáním na Azorských ostrovech již první den v objemu dodaného materiálu předešel sovětské dodávky.²⁹ Logická otázka, co způsobilo zpoždění v amerických dodávkách Izraeli, není zcela jasně zodpovězena. William Quandt i Sydney Bailey ve svých knihách polemizují s názorem, že Kissinger chtěl oddálením dodávek vyvinout tlak na Izrael, aby se podřídil požadavku na zastavení palby. Nabízí se i vysvětlení, že šlo pouze o logistické problémy se zajištěním dostatečného počtu vhodných letadel k přepravě. Problém byl i se získáním leteckého koridoru přes Evropu. Z evropských spojenců USA umožnily využití svých letišť pouze Nizozemí a Portugalsko. Ostatní státy se obávaly arabského bojkotu či neměly již tak dobré vztahy se Spojenými státy, aby riskovaly zapletení do možného většího konfliktu.³⁰ Kissinger ve svých pamětech tvrdí, že zpoždění dodávek v žádném případě nemělo za cíl nutit Izrael k přijetí příměří. Dodává, že z diplomatického hlediska se toto zpoždění vyplatilo, protože USA mohly následně tvrdit, že jejich letecký most je pouze reakcí na dodávky Sovětů.³¹

Dne 13. října byl uskutečněn první pokus o zastavení palby. USA prosazovaly ukončení bojů a návrat k hranicím před říjnem. V Radě bezpečnosti tento návrh měli přednést Britové, ale celý pokus ztroskotal kvůli Sadatově odmítavému stanovisku. Egypt totiž zatím nedosáhl svých válečných cílů.³² Situace pro Izraelce stále nebyla dobrá, premiérka Golda Meirová vzkazovala do Washingtonu, že nutně potřebují další munici. O vyhrocenosti situace svědčí fakt, že nevyloučila možnost použití nukleárních zbraní, pokud se situace dále zhorší, což Henryho Kissingera přinutilo k urychlení vojenských dodávek.³³

3.2 Jednání o příměří

²⁹ KISSINGER, *Bouřlivé roky*, s. 481.

³⁰ BAILEY, Sydney D. *Four Arab-Israeli Wars and the Peace Process*. Londýn: The Macmillan Press Ltd., 1990, s. 319 nebo QUANDT, William. *Decade of Decisions: American Policy toward the Arab-Israeli Conflict, 1967–1976*. Los Angeles: University of California Press, 1977, s. 179.

³¹ KISSINGER, *Bouřlivé roky*, s. 472.

³² BAILEY, *Four Arab-Israeli Wars and the Peace Process*, s. 321.

³³ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 254–255.

Jak bylo již zmíněno výše, následující týden (přibližně od 16. října) došlo k obratu na bojišti a Izrael přešel do ofenzívy. 20. října Henry Kissinger přiletěl na naléhavé Brežněvovo pozvání do Moskvy, kde začalo jednání o příměří. Jak píše Mahmúd Rijád ve svých pamětech, špatná situace arabských vojsk na bojišti ztížila Brežněvovi vyjednávací pozici a on tak nemohl prosadit arabské požadavky spojené s uzavřením příměří.³⁴ Jak dalece Brežněv arabské požadavky skutečně prosazoval, však není jasné. Nixon telefonicky nařídil Kissingerovi do Moskvy, aby se Sověty pracoval na vytvoření komplexního mírového urovnání, což bylo v rozporu s dosavadní politikou ministra zahraničí. Kissinger chtěl, aby bylo nejprve uzavřeno příměří a teprve poté aby se rozběhla diplomatická jednání, která by v konečném důsledku vyřadila Sovětský svaz z regionu. Ignoroval proto Nixonův návrh a s Brežněvem se dohodl pouze na znění návrhu rezoluce Rady bezpečnosti 338, která obsahovala tyto podmínky:

1. zastavení palby do dvanácti hodin od přijetí dokumentu Radou bezpečnosti,
2. přijetí dříve formulované rezoluce RB 242 „ve všech jejích částech“,
3. okamžitá mírová jednání mezi zneprátelenými stranami „pod dohledem třetí strany“.³⁵

Co tyto podmínky znamenaly? K pochopení jejich významu je nejdříve třeba věnovat několik slov rezoluci 242, která byla v celém mírovém procesu velmi důležitá.

3.2.1 Rezoluce Rady Bezpečnosti 242³⁶

Rezoluce byla vydána již v závěru Šestidenní války v roce 1967 a obsahovala dva důležité body.

1. stažení Izraele z území, které dobyl během Šestidenní války,
2. opuštění vzájemného antagonismu, uznání suverenity, teritoriální integrity a politické nezávislosti každého státu v oblasti a právo všech států na život v míru s vymezenými a garantovanými hranicemi, bez hrozeb nebo aktů násilí.

Dále rezoluce hovoří o svobodné plavbě v mezinárodních vodách v oblasti, problému uprchlíků a nutnosti vytvořit demilitarizované zóny.

³⁴ RIAD, Mahmoud. *The Struggle for Peace in the Middle East*. Londýn: Quartet Books Ltd., 1981, s. 253.

³⁵ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 261.

³⁶ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 242. Dostupné z: <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/UN+Security+Council+Resolution+242.htm> (dne: 30. 4. 2010).

Každá strana si nicméně rezoluci vykládala různě, Izrael například tvrdil, že v dokumentu není jednoznačně stanoveno, že se má stáhnout ze „všech“ dobytých území.

Druhý bod rezoluce 338 (přijetí rezoluce 242 ve všech jejích částech) znamenal, že rezoluce měla být přijata jako celek. Touto cestou mohl Izrael přesně vědět, co může očekávat výměnou za stažení se z okupovaného území, což bylo později velmi důležité při vyjednávání.

Třetí bod (mírová jednání pod dohledem třetí strany) byl důležitý pro arabské státy, protože jim poskytoval možnost, jak se vyhnout přímému jednání s Izraelem. Díky tomuto ustanovení mohli Arabové a Izraelci jednat skrz prostředníky. Oba dva tyto body byly klíčové pro úspěch následující kyvadlové diplomacie.³⁷

3.3 Příměří a následná krize

Dne 22. října 1973 Rada Bezpečnosti jednomyslně (Čína se zdržela hlasování) přijala rezoluci 338. Jak již bylo zmíněno výše, Egypt i Izrael rezoluci akceptovaly ještě tentýž den a Sýrie si vzala dva dny na rozmyšlenou. Ačkoliv Egypt i Izrael se zastavením palby souhlasily, oba státy příměří porušovaly. Zásadním problémem se stala třetí egyptská armáda, která zůstala obklíčena na východním břehu Suezského průplavu. K porušování příměří docházelo především při dokončování obklíčení této armády izraelskými jednotkami. Oba státy se snažily získat co nejlepší výchozí pozici pro následující jednání. Egypt si již 23. října stěžoval v Radě Bezpečnosti na porušování příměří. Tento vývoj nakonec vedl k největší krizi mezi Moskvou a Washingtonem během celého konfliktu. Sovětský svaz navrhl, že by se obě velmoci měly v oblasti vojensky angažovat a vynutit si dodržování příměří, což bylo pro Spojené státy nepřijatelné, jelikož se obávaly velkého nárůstu sovětského vlivu a možné další eskalace konfliktu.³⁸ 23. října byla vydána další rezoluce RB (339) o zastavení palby a vyslání pozorovatelů OSN.³⁹ Sadat, kterému by zničení třetí armády přivodilo pravděpodobně mocenský pád, vyzýval obě velmoci, ať neprodleně zasáhnou. Krize se

³⁷ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 261.

³⁸ BAILEY, *Four Arab-Israeli Wars and the Peace Process*, s. 328–330.

³⁹ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 339. Dostupné z: <http://www.un.org/documents/sc/res/1973/scres73.htm> (dne: 30. 4. 2010).

dále vyhrotila, když Sovětský svaz zaslal USA nótu, v níž sděloval, že pokud Washington odmítne společný zásah, Sověti vyšlou jednotky sami. V Brežněvově dopise stálo: „Nechť Sovětský svaz a Spojené státy urychleně vyšlou společný sovětský a americký vojenský kontingent, který by zajistil naplnění rozhodnutí Rady bezpečnosti z 22. a 23. října týkající se zastavení palby a všech vojenských operací... Řeknu přímo, že když shledáte, že se k nám nemůžete připojit a postupovat v této záležitosti společně s námi, budeme čelit nutnosti přijmout odpovídající jednostranné kroky. Nemůžeme dovolit Izraeli svévolné chování...“⁴⁰

USA reagovaly velmi tvrdě. Byl vyhlášen stav vojenské pohotovosti, tzv. DefCon 3⁴¹, do Středozemí byla vyslána mateřská letadlová loď a bombardéry B-52 se vrátily z Guamu do Spojených států, aby byly připraveny k případné operaci. Brežněv však nemínil dále balancovat na hranici potenciální světové krize a od prosazování jednostranné akce ustoupil. Sovětský svaz a USA se následně dohodly, že do oblasti budou vyslány jednotky složené z armád nestálých členů Rady bezpečnosti⁴², což bylo ještě tentýž den, 25. října, schváleno RB (rezoluce č. 340⁴³).⁴⁴

Globální krize, která hrozila 24. října, byla tedy již další den v podstatě zažehnána. Můžeme v tom vidět důsledky politiky *détente*, kterou Nixon i Kissinger vehementně prosazovali. Ačkoliv pochopitelně nevymizely vzájemné soupeření a rivalita, obě velmoci spolu své kroky diskutovaly a snažily se vyhnout přímé konfrontaci. Politika *détente* byla v průběhu Říjnové války v USA často zmiňována a vyzdvihoována, americká administrativa si totiž přála dále zachovat kurs oteplování vztahů se Sovětským svazem. Někteří autoři také podotýkají, že Brežněv nebyl ochoten riskovat konflikt s USA, protože arabské státy nebyly pro Sovětský svaz klíčovými spojenci. Navíc se SSSR konfliktu obával i proto, že se cítil v této fázi slabší než jeho rival.⁴⁵

⁴⁰ KISSINGER, *Bouřlivé roky*, s. 532.

⁴¹ DefCon 3 (**DEF**ense readiness **CON**dition) – DefCon je stupnice udávající míru připravenosti amerických obranných složek. DefCon 3 lze popsat jako zvýšenou připravenost ozbrojených sil oproti normálu (DefCON 5), kdy jsou např. obvyklé volací znaky používané americkými jednotkami zaměněny za přísně tajné.

⁴² Nestálí členové RB v roce 1973: Austrálie, Rakousko, Guinea, Indie, Indonésie, Keňa, Panama, Peru, Súdán, Jugoslávie.

⁴³ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 340. Dostupné z: <http://www.un.org/documents/sc/res/1973/scres73.htm> (dne: 30. 4. 2010).

⁴⁴ SACHAR, *Dějiny státu Izrael*, s. 591.

⁴⁵ BAILEY, *Four Arab-Israeli Wars and the Peace Process*, s. 331, 332.

3.4 Ropné embargo

Dne 17. října 1973 arabští členové OPEC⁴⁶ zvýšili cenu ropy o 70 % a rozhodli se snižovat těžbu každý měsíc o 5 %, dokud Izrael nevyklidí okupovaná území, což vedlo k dalšímu navyšování ceny této suroviny. USA spolu s Portugalskem a Nizozemím, které poskytly své základny pro americká letadla, byly potrestány za pomoc Izraeli v Říjnové válce ropným embargem. Zvýšení cen ropy způsobilo největší světovou hospodářskou krizi od Velké hospodářské krize z roku 1929. Samotné embargo mělo spíše psychologický efekt, ale hrálo důležitou roli v následujícím jednání.⁴⁷ Sice bylo odvoláno již v březnu 1974 po částečném stažení Izraele ze Sinaje, o kterém píše v následující kapitole, ale způsobilo napětí mezi západními spojenci – Evropou, USA a také Japonskem. Některé státy Evropy a Japonsko byly v té době na dodávkách ropy více závislé než Spojené státy a bály se dopadu embarga na svoje ekonomiky. Evidentní závislost světa na arabské ropě oslabila mezinárodní pozici Izraele, ale také způsobila částečný úpadek moci Egypta mezi Araby, protože se stal závislejším na hospodářské pomoci od bohatších arabských států.⁴⁸

Zajímavá byla teze izraelského premiéra Jitzaka Rabina, který po válce prohlásil, že Izrael se má připravit na sedm hubených let, během kterých bude svět do jisté míry držen v šachu arabskými státy a jejich ropou. Po sedmi letech Západ překoná svoji závislost na ropě, důležitost arabských ropných států poklesne, Izrael zvýší svoji prestiž a stane se ještě důležitějším spojencem pro Spojené státy v regionu Blízkého východu.⁴⁹

3.5 Třetí armáda

Palčivým problémem na konci války se stal osud třetí egyptské armády, která zůstala obklíčena na východním břehu Suezského průplavu. Izraelci dokončili obklíčení až po podepsání příměří 22. října a nechtěli k armádě pustit ani humanitární pomoc. Kissinger se zavázal, že třetí armáda nebude zničena. Její zničení by totiž bylo pro Egypt velmi pokořující a zamezilo by téměř jistě dalšímu pokroku v mírovém procesu.

⁴⁶ OPEC – Organizace zemí vyvážejících ropu (Organization of the Petroleum Exporting Countries).

⁴⁷ PEČENKA, Marek, LUŇÁK, Petr a kol. *Encyklopedie moderní historie*. Praha: Libri, 1999, s. 424.

⁴⁸ RUBINSTEIN, *The Arab-Israeli Conflict*, s. 49, 50; OVENDALE, Ritchie. *The Origins of the Arab-Israeli Wars*. Harlow: Longman, 1999, s. 225.

⁴⁹ SHLAIM, Avi. *The Iron Wall: Israel and the Arab World*. Londýn: Penguin, 2001, s. 327.

Izrael ovšem chtěl odplatu za válku a snažil se pokořit svého nepřítele co nejvíce. USA musely pohrozit, že se Izrael dostane do úplné izolace, pokud nebude spolupracovat, a i tak trvalo několik dní, než Tel Aviv souhlasil s projetím prvního konvoje. Ve svých pamětech Henry Kissinger tvrdí, že to bylo způsobeno i nadcházejícími izraelskými volbami, před kterými žádný politik nechtěl vypadat měkce.⁵⁰ Díky Sadatově ochotě jednat přímo s Izraelci došlo o půlnoci ze 27. na 28. října pod patronací OSN k historicky prvnímu přímému jednání mezi Egyptem a Izraelem na 101. kilometru silnice mezi Káhirou a Suezem. Na tomto jednání byly domluveny podmínky průjezdu humanitárních konvojů ke třetí armádě, dohled jednotek OSN nad dodržováním příměří a pokračování dalších jednání. Třetí armáda byla prozatím ochráněna, o jejím dalším osudu měla rozhodnout teprve nadcházející jednání.⁵¹

3.6 Shrnutí

Americká zahraniční politika na Blízkém východě se po vypuknutí Jomkipurské války zásadně změnila. Před konfliktem se obecně předpokládalo, že:

Stabilita na Blízkém východě může být zaručena izraelskou vojenskou převahou.

Sovětský svaz v regionu již dosáhl maximálního možného vlivu.

Arabové nepoužijí ropné embargo k prosazení svých politických cílů.

Politika *détente* povede k prevenci či alespoň zmírnění regionálních krizí.

Tyto předpoklady byly Říjnovou válkou silně otřeseny. Otázka Blízkého východu se pro USA v této době stala jednou z hlavních priorit.⁵² Egypt již roku 1972 vypověděl ze země sovětské poradce, což bylo pro USA signálem, že by mohly zlepšit vztahy s touto nejvlivnější arabskou zemí a upevnit v regionu svůj vliv na úkor Sovětského svazu.⁵³

Válka změnila situaci na Blízkém východě. Ačkoliv Izrael ve válce v podstatě zvítězil, jeho ztráty byly velmi citelné a iluze o jeho neporazitelnosti se rozplynula. V arabském světě se navíc věřilo, že Izrael nebyl poražen jen díky pomoci Spojených

⁵⁰ KISSINGER, *Bouřlivé roky*, s. 554.

⁵¹ BAILEY, *Four Arab-Israeli Wars and the Peace Process*, s. 335–336.

⁵² QUANDT, *Decade of Decisions*, s. 200–201.

⁵³ SHARP, Jeremy. *Egypt-United States Relations*. Washington, D.C.: Congressional Research Service, 2005, s. 5. Dostupné z: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/crs/ib93087.pdf> (dne: 30. 4. 2010).

států. (Dodnes probíhá debata o tom, zda je toto tvrzení pravdivé či nikoliv.) Ukázalo se také, že arabské země nezískají zpět ztracená území pomocí války (alespoň ne v blízké době). Tím se otevírala cesta pro diplomatická jednání. Spojené státy se snažily vystupovat jako jediný stát, který dokáže Izrael donutit k ústupkům a zároveň jako jediný stát, který může zprostředkovat úspěšně jednání mezi Araby a Izraelci. Říjnová válka a její dozvuky tak skutečně připravily podmínky pro mírový proces.⁵⁴

4. Kyvadlová diplomacie Henryho Kissingera

4.1 Šestibodová dohoda a počátek kyvadlové diplomacie

Pojem kyvadlová diplomacie se používá pro typ jednání, kdy vyjednávač cestuje mezi jednajícími stranami a zprostředkovává vzájemný kontakt, často v situacích, kdy zainteresované strany nechtějí jednat přímo mezi sebou. Henry Kissinger, který je považován za tvůrce této strategie, s ní sklídl na Blízkém východě poměrně velký úspěch, jelikož se mu podařilo alespoň částečně prolomit bariéry a dovést do zdárného konce jednání o odpoutání nepřátelských vojsk.

Během války měla Amerika jasnou představu, čeho chce během konfliktu dosáhnout. Po válce byly však americké další cíle nejasné a situace poměrně složitá. Nikdo nevěděl, kam až se dá pomocí jednání dojít, Spojené státy se však přesto rozhodly pokusit se v Egyptě a Sýrii zvětšit svůj vliv.⁵⁵

Dne 5. listopadu 1973 se Kissinger vydal na svoji první cestu na Blízký východ. Nejdříve se zastavil v Maroku, ale důležitější jednání začala až 7. listopadu v Káhiře, kam letěl jednat s egyptským prezidentem Sadatem. Počáteční vyjednávací pozice Kissingera mezi Araby nebyla příliš dobrá kvůli špatné pověsti Ameriky v této oblasti.⁵⁶ Jednání s egyptským prezidentem byla přesto poměrně srdečná, ale zároveň složitá. Kissinger se snažil přimět Sadata, aby zmírnil své požadavky na stažení Izraelců k linii z 22. října a vyčkal na celkové odpoutání, ke kterému mělo dojít během poměrně krátké doby. Jak píše ve svých pamětech: „Postavil jsem ho před těžký problém. Vlastně jsem mu říkal, že jedna egyptská armáda musí s jeho tichým souhlasem dál celé týdny zůstat

⁵⁴ SCHULZE, *The Arab-Israeli Conflict*, s. 50–52.

⁵⁵ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 274.

⁵⁶ *Ibid*, s. 268.

obklíčena v poušti, neboť to je klíč k míru. Přitom se měl spoléhat na názor nějakého Američana, kterého viděl poprvé v životě a který neměl žádné zkušenosti s blízkovýchodní diplomacií.⁵⁷ Sadat nakonec kupodivu souhlasil s konceptem tzv. Šestibodové dohody, jejíž důležité body byly:

důsledné dodržování příměří,
umožnění Egyptu zásobovat města Suez potravinami, léky a pitnou vodou,
dodávky nevojenských surovin pro třetí armádu na východním břehu Suezského průplavu,
vytvoření kontrolního stanoviště jednotek OSN na silnici Káhira-Suez namísto izraelského stanoviště (Izraelci však směli i nadále kontrolovat projíždějící konvoje),
výměna válečných zajatců.⁵⁸

Několik dalších dnů se domlouvaly detaily smlouvy zprostředkovaně mezi Izraelci a Egyptany. 11. listopadu byla šestibodová smlouva podepsána na 101. kilometru izraelskými i egyptskými vojenskými představiteli. Sadat se ústně zavázal, že ukončí blokádu úžiny Báb-el-Mandeb, která spojuje Rudé moře s Indickým oceánem. Pro USA bylo ovšem také podstatné, že během egyptských jednání se Kissinger se Sadatem domluvili na obnovení diplomatických styků mezi USA a Egyptem, které byly přerušeny za vlády Násira v roce 1967.⁵⁹

4.2 Ženevská konference

Ženevská konference, která se uskutečnila v prosinci 1973, byla sice významnou událostí z toho důvodu, že se zde sešli zástupci Izraele a některých arabských států ke společnému jednání v jedné místnosti, ale tato jednání samotná byla neúspěšná. USA si od této konference neslibovaly v podstatě nic a Kissinger ji považoval pouze za nutné zlo, jako prostředek k naplnění aspirací Sovětů podílet se na mírovém procesu.⁶⁰ Prvním problémem, před nímž Spojené státy stály, bylo přimět Izraelce a Araby, aby se jednání

⁵⁷ KISSINGER, *Bouřlivé roky*, s. 583.

⁵⁸ Ibid, s. 584.

⁵⁹ QUANDT, *Decade of Decisions*, s. 216–218.

⁶⁰ SACHAR, *Dějiny státu Izrael*, s. 599.

vůbec zúčastnili. Sadat se ke konferenci nestavěl odmítavě a bylo třeba jej pouze přesvědčit, ať neprosazuje účast Palestinců. Tuto podmínku přijal poměrně snadno.⁶¹

Vyjednat účast Izraele se ukázalo být mnohem větším problémem, protože Tel Aviv se obával účasti Palestinců i tlaku OSN, která byla tradičně silně protiizraelská.⁶² Dalším problémem bylo, že Syřané stále nezveřejnili seznam zajatců, což Izrael požadoval. USA nakonec začaly na Izraelce vyvíjet silný tlak, aby je k účasti přiměly. Kissinger a Nixon Tel Avivu vyhrožovali, že ztratí americkou podporu a dostane se do izolace, pokud se jednání nezúčastní. Izrael si nakonec vymohl, že předsednictví OSN bude pouze čistě formální a od USA dostal tajný závazek, že Američané budou vetovat účast Palestinců na jednání, pokud s ním Izraelci nebudou souhlasit. Jednání o účasti Sýrie nevedla k ničemu. Na nátlak Spojených států Izrael souhlasil, že se syrskou vládu zasedne k jednání, pokud zveřejní seznam válečných zajatců. Izraelci měli na oplátku vpustit syrské obyvatelstvo zpět na okupovaná území. Syrský prezident Asad ale nakonec účast své země razantně odmítl, protože požadoval před začátkem jednání navrácení celých Golanských výšin, což bylo naprosto nerealistické.

Ženevské konference se tak zúčastnili pouze ministři zahraničí Izraele, Egypta, Jordánska, Sovětského svazu a USA. Jednání předsedal generální tajemník OSN Kurt Waldheim.⁶³ Konference se po několika odkladech sešla 21. prosince a trvala dva dny. Atmosféra jednání byla velmi chladná a napjatá, Izraelci a Arabové neseseděli dokonce ani u stejného stolu. Každý státník pouze přednášel své návrhy, žádné konstruktivní vyjednávání neprobíhalo. Kvůli blížícím se izraelským volbám, před kterými vláda v Tel Avivu stejně nemohla přijímat žádné důležité závazky, byla nakonec konference rozpuštěna (a už se nikdy nesešla, s čímž málokdo v té době počítal). Praktický význam neměla skoro žádný, šlo spíše o symboliku. Arabové a Izraelci se totiž sešli k jednání poprvé od roku 1949.⁶⁴

⁶¹ Vztahy mezi Egyptem a Palestinci nikdy nebyly (a dodnes nejsou) příliš srdečné, proto pro Sadata jejich účast nebyla nijak klíčová a nesnažil se jí prosazovat za každou cenu.

⁶² OSN byla po většinu doby své existence protiizraelská, protože ve Valném shromáždění měly početné zastoupení muslimské/arabské státy. Pravidelně byly přijímány protiizraelské rezoluce, v Radě bezpečnosti ale všechny útoky proti Izraeli dokázaly odvrátit Spojené státy, které byly v krajním případě připraveny využít svého práva veta.

⁶³ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 272.

⁶⁴ QUANDT, *Decade of Decisions*, s. 223–224.

4.3 První odpoutání Egypta a Izraele

První odpoutání izraelských a egyptských jednotek bylo významným posunem směrem k mírovému urovnání. Kissinger se v průběhu jednání dostal do výhodné vyjednávací pozice. Jako jediná osoba, která byla v kontaktu se všemi zúčastněnými (SSSR neměl s Izraelem diplomatické styky), mohl s oběma stranami manipulovat. V prosinci 1973 například navrhl Moše Dajanovi, aby zpomalil tempo diplomatických jednání s Egyptem, a tím zmírnil arabská očekávání. Kissinger se snažil na základě jednání získat co největší politický kredit. Zpomalení tempa mělo ukázat složitost přípravy na celkové odpoutání a hlavně Kissingerovu nenahraditelnou roli v celém procesu.⁶⁵

Na začátku ledna 1974 přicestoval Dajan do Washingtonu s prvním návrhem na odpoutání, z kterého později vzešla závěrečná dohoda. 11. ledna pak zamířil Kissinger do Asuánu na jednání se Sadatem. Byla to již jeho třetí cesta na Blízký východ, ale teprve tuto považoval on sám za skutečný počátek kyvadlové diplomacie. Prezidentu Sadatovi představil tzv. Dajanův plán. Sadat měl sice mnoho výhrad k jednotlivým podmínkám (dlouhé debaty se vedly například o počtu vojáků a tanků v oblastech s omezeným počtem jednotek), ale vzkázal Izraelcům, že má zájem na urychleném odpoutání obou vojsk. V několika následujících dnech Kissinger létal neúnavně mezi Asuánem a Jeruzalémem a předával jednotlivé návrhy. Ve svých pamětech tvrdí, že do jednání nechtěl a ani nemohl jako prostředník příliš zasahovat, protože by se mohlo zdát, že nadržuje jedné straně. Jak ovšem bylo zmíněno výše, disponoval ve skutečnosti různými prostředky, jimiž mohl jednání ovlivňovat. Zároveň si mohl nejlépe udělat představu, na co by Izrael či Egypt přistoupily a na co v žádném případě nepřistoupí, a díky tomu mohl navrhnout kompromisní znění dohod.⁶⁶

První dohoda o odpoutání byla podepsána již 18. ledna, sedm dní poté, co Kissinger přiletěl do Asuánu. Důvodem byla mimo jiné to, že Sadat i Izraelci potřebovali rychlé výsledky kvůli vnitropolitické situaci v obou zemích a Sadat chtěl navíc dohodu podepsat před očekávaným návratem do Ženevy. Kissingerovi samozřejmě tento vývoj vyhovoval, i americká administrativa potřebovala nutně

⁶⁵ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 271.

⁶⁶ KISSINGER, *Bouřlivé roky*, s. 733–738.

úspěchy na mezinárodním poli, protože vnitropolitickou scénou otřásla aféra Watergate, o které se okrajově zmiňují dále v textu.⁶⁷

Zabývat se technickými podrobnostmi dohody o odpoutání, někdy též nazývané Sinaj I, není nutné (v dodatcích je přiložena mapa zachycující proces odpoutání). Izrael se úplně stáhl ze západního i východního břehu průplavu. Egypt směl mít na východním břehu pouze omezený počet 7000 vojáků a 30 tanků a od izraelské zóny omezených sil se stejným počtem vojáků a tanků byl oddělen nárazníkovým pásmem, v němž byly rozmístěny jednotky OSN. Smlouva byla podepsána již tradičně na 101. kilometru silnice Káhira-Suez náčelníky generálních štábů egyptských a izraelských ozbrojených sil Abduláhem al-Gamásím a Davidem Elazarem.

Dodatkem smlouvy byl návrh Spojených států na omezení počtu jednotek a vojenské techniky na Sinaji podepsaný Richardem Nixonem, který Sadát i Meirová rovněž podepsali a tím akceptovali. Prezident Nixon poslal oběma státníkům ještě několik dopisů, zabývajících se například svobodnou plavbou v mezinárodních vodách nebo opětovným vybudováním měst na břehu Suezského průplavu. Jejich podepsáním garantovali Izraelci a Egyptané splnění svých závazků Spojeným státům a nikoliv sami sobě.⁶⁸

4.4 Spojené státy a Sýrie, Jordánsko a Palestinci

Ačkoliv se vztahům mezi Sýrií, Jordánskem a Spojenými státy nemohu hlouběji věnovat, je důležité se o nich alespoň letmo zmínit. Sýrie byla dlouhodobě silně protiamericky zaměřená. Od Sovětů získávala velké dodávky zbraní a nacionalistický režim prezidenta Asada byl oporou Moskvy v regionu. V zemi vládla socialistická strana BAAS (Strana arabské socialistické obrody). Pro Kissingera bylo proto velkým úspěchem, když se mu podařilo zdárně dovést k podpisu smlouvu o odpoutání syrských a izraelských armád na Golanských výšinách v květnu 1974. Na rozdíl od Egypta ale Sýrie nadále zastávala tvrdý protiizraelský kurz a zůstala spojencem SSSR. Pro Spojené státy bylo úspěšné podepsání dohody přesto velice důležité, protože Egypt by se jinak ocitl v izolaci (jako jediný arabský stát, který jednal s Izraelem) a celkový mírový proces by mohl ustrnout na mrtvém bodě.⁶⁹ Úspěchem pro Spojené státy byla i

⁶⁷ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 273.

⁶⁸ KISSINGER, *Bouřlivé roky* s. 760, 1138–39; SACHAR, *Dějiny státu Izrael*, s. 600–601.

⁶⁹ BAILEY, *Four Arab-Israeli Wars and the Peace Process*, s. 342–344.

skutečnost, že i nepřátelsky naladěná Sýrie preferovala jednání prostřednictvím USA bez přítomnosti Sovětů, ačkoliv se vztahy mezi Damaškem a Washingtonem v následujícím období příliš nezlepšily.

Bylo nutno vyřešit i problém ropného embarga. V únoru 1974 se v Alžíru sešli prezidenti Sadat, Asad, Boumedienne (Alžírsko) a král Fajsal ze Saudské Arábie a dohodli se, že ropné embargo nezruší, dokud nedojde k zásadnímu průlomů v syrsko-izraelském odpoutání. (Většina států nakonec přistoupila ke zrušení embarga v březnu 1974).⁷⁰

Jordánsko bylo na rozdíl od Sýrie tradičním americkým spojencem. Hašemitská dynastie v čele s králem Husajnem udržovala s USA velmi vřelé vztahy. Jordánsko se téměř nezapojilo do Říjnové války, pouze symbolicky jednou divizí na syrské straně, aby nebylo považováno za zrádce arabské věci⁷¹. Král Husajn měl však špatnou vyjednávací pozici, protože byl pod tlakem Sýrie a Organizace pro osvobození Palestiny (OOP) a zároveň čelil verbálním útokům ze strany Iráku a Libye. Potřeboval tedy, aby došlo k odpoutání i na západním břehu Jordánu, který Izrael okupoval od roku 1967. Žádná dohoda, kterou by mohly akceptovat obě strany, však nakonec nebyla uzavřena. Jordánsko si tak připadalo, že je vlastně trestáno za to, že se nezapojilo do války a že je blízkým spojencem USA, místo toho, aby mu jeho umírněný přístup přinesl výhody.⁷²

Izraelský postoj vůči Západnímu břehu velmi pomohl Arafatovi a OOP, zatímco podkopával pozici krále Husajna. Pokud by došlo alespoň k částečnému obnovení suverenity Jordánska na Západním břehu, Husajn by získal větší autoritu v otázce Palestinců. Namísto toho se v říjnu 1974 se konal v hlavním marockém městě Rabatu summit Arabské ligy, kde byla OOP uznána za legitimního zástupce Palestinců, což znamenalo, že i nadále měla o Západním břehu rozhodovat spíše OOP než Jordánsko. Následujícího měsíce navíc OOP získala dokonce mezinárodní uznání, když byl Arafat pozván na Valné shromáždění OSN, kde přednesl svoji řeč.⁷³

⁷⁰ QUANDT, *Decade of Decisions*, s. 231–245.

⁷¹ Což byl mezi umírněnými arabskými státy častý přístup. Podobně se například Saudská Arábie, která rovněž udržovala poměrně dobré vztahy s USA, přidala k ropnému embargu.

⁷² SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 284–285.

⁷³ SMITH, Charles D. *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*. Boston: Bedford/St. Martin's, 2004, s. 320–321.

4.5 Nástup prezidenta Forda a druhé egyptsko izraelské odpoutání

V srpnu 1974 nastoupil do úřadu prezidenta Spojených států viceprezident Gerald Ford. Stalo se tak poté, co vyvrcholila aféra Watergate, a Richard Nixon byl donucen odstoupit. Ford se stal prezidentem poněkud neobvyklým způsobem. V roce 1973 rezignoval původní Nixonův viceprezident Spiro Agnew kvůli podezření z braní úplatků a na jeho pozici nastoupil Ford, protože byl v té době House Minority Leader (vůdčí postava opoziční frakce ve Sněmovně reprezentantů). Nixonovi, oslabenému aférou Watergate, nebyla fakticky dána jiná možnost než jej přijmout.⁷⁴

Gerald Ford byl a doposud je jediným americkým prezidentem, který nezískal mandát ve volbách ani jako viceprezident. Neměl téměř žádné zkušenosti v zahraničněpolitické oblasti. I díky tomu měl Kissinger stále hlavní slovo v diplomatických jednáních. Podržel si svou pozici ministra zahraničí, a ačkoliv přišel o post poradce pro národní bezpečnost⁷⁵, zůstal pro americkou zahraniční politiku klíčovou postavou. Díky tomu mohl pokračovat v kyvadlové diplomacii na Blízkém východě. Ford sám byl považován za přítele Izraele, při pozdějších vyjednáváních ovšem dokázal na Izrael vyvinout velký tlak.⁷⁶ Vztahy mezi americkou a novou izraelskou administrativou navíc nebyly příliš vřelé. Kissinger k Rabinovi (nový min. předseda Izraele) necítil takovou náklonnost jako předtím ke Goldě Meirové. Na druhou stranu v prosinci roku 1974 zrušil Brežněv ohlášenou návštěvu Káhiry, což jen potvrdilo roztržku mezi Egyptem a Sovětským svazem. Sadat nyní potřeboval nutně úspěch při jednáních s Izraelem, aby jeho příklon ke Spojeným státům nevypadal jako chyba.⁷⁷

První polovina roku 1975 celkově nebyla pro USA příliš úspěšná. Země se potýkala s hlubokou hospodářskou, sociální i mravní krizí. Vztahy se Sovětským svazem se zhoršovaly, zejména poté, co si SSSR plně uvědomil, že Kissinger využívá kyvadlovou diplomacii k tomu, aby Moskvu zbavil vlivu na Blízkém východě. V jihovýchodní Asii se Vietnam, Laos a Kambodža dostaly definitivně pod komunistickou nadvládu a turecko-americké vztahy byly na bodu mrazu kvůli zrušené

⁷⁴ CANNON, James. *Gerald R. Ford: Character Above All Essays*. PBS. Dostupné z: <http://www.pbs.org/newshour/character/essays/ford.html> (dne: 30. 4. 2010).

⁷⁵ Nahradil ho Brent Scowcroft.

⁷⁶ QUANDT, *Decade of Decisions*, s. 253–254.

⁷⁷ QUANDT, *Decade of Decisions*, s. 263.

dodávce zbraní z USA do Turecka.⁷⁸ Egyptsko-izraelské odpoutání by proto pro Fordovu administrativu bylo velmi žádoucím úspěchem.⁷⁹

V březnu 1975 Kissinger vyrazil znovu na Blízký východ na další ze svých kyvadlových cest. Tato cesta však skončila neúspěchem. Ani jedna strana nechtěla slevit ze svých požadavků. Izraelci požadovali, aby Sadat jasně prohlásil, že se vzdává nepřátelství (*belligerency*) vůči Izraeli, čímž podmiňovali stažení ze strategických průsmyků Gidi a Mitla a naftových polí Abú Rudeis a Rás al-udr. (Gidi a Mitla jsou strategické průsmyky na Sinaji, kterými procházejí silnice z východu na západ). Sadat takto formulovanou deklaraci odmítl, ale byl ochoten slíbit, že se neuchýlí k násilí (*non-use of force*). Bylo patrné, že nedůvěra mezi oběma státy byla zatím příliš velká.⁸⁰ Když se jasně ukázalo, že Kissingerova březnová cesta *de facto* zkrachovala, USA začaly na Izrael vyvíjet obrovský tlak. Z dopisů a poznámek Kissingera můžeme vyčíst jeho zoufalost nad izraelskou neústupností. „Arabští vůdci, kteří se spoléhali na Spojené státy, budou zdiskreditováni, kyvadlové diplomacii došel dech nejdříve v Jordánsku a teď v Egyptě. Arabové začnou spolupracovat (mezi sebou – pozn. autora). Objeví se vazba mezi smlouvami z Golan a Sinaje (dohoda bude mnohem složitější – pozn. autora). Spojené státy ztrácejí kontrolu nad událostmi... Získali jste vojenské záruky konce nepřátelství, získali jste záruky nepoužití síly. Pokusili jsme se sladit naši podporu Izraeli s našimi zájmy v oblasti... Naší strategií bylo ochránit vás od nutnosti čelit všem tlakům najednou (aby jim mohli čelit postupně – pozn. autora).“⁸¹

Od března do září 1975 prezident Ford odmítal v reakci na neochotu Tel Avivu k ústupkům podepsat dohodu o dodávkách zbraní Izraeli. Prezident odolal i silné pro-izraelské lobby reprezentované organizací AIPAC. V červnu učinil nakonec Sadat vstřícný krok a otevřel Suezský průplav⁸², Izraelci se na oplátku stáhli z části své zóny na Sinaji. Zdálo se, že napětí opadá, proto se v srpnu Kissinger (který si nemohl dovolit příliš dalších neúspěchů, protože by to oslabilo jeho pozici) opět vydal na Blízký východ. Během této cesty byly dohodnuty podmínky druhého odpoutání. Izraelci se stáhli na východ od průsmyků Gidi a Mitla, ty však nepřipadly přímo Egyptřanům, ale

⁷⁸ V roce 1974 Turecko provedlo invazi na Kypr a následně došlo k jedné z největších roztržek v rámci NATO. Spojené státy zastavily dodávky zbraní do Turecka. USA ovšem Turecko nadále nutně potřebovaly z bezpečnostních a strategických důvodů, jelikož na jeho území bylo mnoho amerických základen.

⁷⁹ QUANDT, *Decade of Decisions*, s. 264.

⁸⁰ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 289–290.

⁸¹ QUANDT, *Decade of Decisions*, s. 266–267, překlad autora.

⁸² Suezský průplav byl uzavřen pro veškerou loďní dopravu od roku 1967 do roku 1975.

stala se z nich nárazníková zóna pod patronací OSN.⁸³ USA pak instalovaly stanice včasného varování při hrozícím útoku, které obsluhovali američtí civilisté. Z politických důvodů nemohly být stanice obsluhovány americkými vojáky a Egypt by nesouhlasil s tím, aby stanice obsluhovali Izraelci. Toto kompromisní řešení pomohlo překlenout nedůvěru obou stran, v Americe samotné se ale stalo předmětem kritiky. Mnozí totiž namítali, že se Spojené státy příliš angažují v oblasti. Je nutno si v této souvislosti uvědomit, že vietnamský syndrom byl stále velice aktuální a mnozí Američané chtěli omezit angažovanost USA ve světě na nejmenší možnou míru.⁸⁴

Spojené státy přislíbily výměnou za podpis záruky oběma stranám. Nad Sinají začala hlídkovat letadla U2. Na rozdíl od prvního odpoutání byla ale Sinaj II kritizována z mnoha stran. Podle některých kritiků musel Washington zaplatit příliš vysokou cenu za zprostředkování a výsledek přitom nebyl uspokojivý. Nabízela se logická otázka – pokud omezené odpoutání stálo tolik času a úsilí, kolik času a úsilí by si vyžádalo celkové mírové uspořádání? Bylo zřejmé, že se kyvadlová diplomacie vyčerpala. Všechny další diplomatické cesty se zdály být v dané chvíli uzavřené a k dalšímu posunu bylo třeba nového impulsu.⁸⁵

4.6 Henry Kissinger a jeho pozice

Henry Kissinger je bezesporu jednou z nejvýznamnějších osobností americké zahraniční politiky dvacátého století. Mnoho lidí si dodnes cení jeho schopností a velkého přehledu. Kromě jiných ocenění získal v roce 1973 dokonce Nobelovu cenu za mír. Jeho kritici mu však oprávněně vyčítají, že při prosazování amerických zájmů často přehlížel porušování lidských práv. V blízkovýchodním mírovém procesu sehrál nezastupitelnou roli, proto jsem se rozhodl věnovat mu samostatnou podkapitolu.

Narodil se v roce 1923 v Německu, roku 1938 emigroval s rodiči do Spojených států, kde vystudoval na Harvardu, na kterém později i přednášel. Prezident Nixon si ho po nástupu do funkce roku 1968 vybral za poradce pro národní bezpečnost a několik dní před vypuknutím Jomkipurské války se stal i ministrem zahraničí, kterým byl až do roku 1977.

⁸³ KISSINGER Henry. *Roky obnovy*. Brno: Jirí Buchal - BB art, 2002, s. 368–370.

⁸⁴ OVENDALE, *The Origins of the Arab-Israeli Wars*, s. 227, 228.

⁸⁵ BAILEY, *Four Arab-Israeli Wars and the Peace Process*, s. 347–348. SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 304.

Mezi Nixonem a Kissingerem existoval zvláštní vztah. Oba dva byli velice ambiciózní a tvrdohlaví a Kissinger často Nixonovi oponoval či se vzpíral jeho nařízením. Ve svých pamětech píše: „Můj přístup k Nixonovi byl vždy ambivalentní a sestával z odstupu i respektu, z nedůvěry i obdivu.“⁸⁶

Po vypuknutí aféry Watergate získal Kissinger, který stál v podstatě mimo podezření, že je do aféry zapleten (až na výjimky se ho ani nikdo nepokoušel obviňovat), výjimečnou pozici. V otázkách zahraniční politiky se stal *de facto* mocnějším než prezident.⁸⁷ Díky tomu, že působil jak na pozici ministra zahraničí, tak poradce pro národní bezpečnost, disponoval v zahraničněpolitických záležitostech bezprecedentní mírou vlivu a autority, což bylo vidět například při jeho návštěvě Moskvy na konci Jomkipurské války, kdy se přímo vzepřel prezidentovu nařízení a nemělo to pro něj žádné závažné následky (viz předchozí kapitola).

Úspěchy při řešení blízkovýchodní otázky měly pomoci Nixonově administrativě odvrátit pozornost od stále probíhající aféry Watergate. Kissingerovi šlo ovšem bezesporu i o osobní prestiž. Lákala ho představa, že bude považován za tvůrce míru na Blízkém východě. Za Nixonem během aféry stál (ačkoliv spíše vlažně) a příliš se nesnažil od něj distancovat, ale když se objevilo jeho vlastní jméno v jakékoliv souvislosti s Watergatem, hrozil rezignací.⁸⁸ Díky této aféře se mohl jeho talent naplno projevit v řešení blízkovýchodní krize, ale na druhou stranu se ukázalo, že i když jednal samostatně, nedokázal dosáhnout všech svých cílů. Ačkoliv se dříve objevoval argument, že by Kissinger byl úspěšnější, kdyby ho při vyjednávání neomezoval Nixon, v blízkovýchodních jednáních mu naopak silná prezidentská podpora občas scházela.

5. Jimmy Carter a Camp David

5.1 Jimmy Carter

S nástupem Jimmyho Cartera v lednu 1977 se Bílého domu po osmi letech vrátili Demokraté. Vítězství třicátého devátého prezidenta Spojených států bylo překvapivé, protože před volbami nebyl příliš známý a rozhodně nepatřil mezi velké

⁸⁶ KISSINGER Henry, *Bouřlivé roky*, s. 103.

⁸⁷ HUGHES, Thomas L. Why Kissinger Must Choose between Nixon and the Country: The Bismarck Connection. *The New York Times*, 30. 12. 1973.

⁸⁸ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 280–281.

favority. Mnoho hlasů ale získal například od vlivné židovské menšiny, která se obrátila proti Fordovi kvůli jeho tlaku na Izrael v roce 1975. Carterovo prezidentství je hodnoceno rozporuplně a on sám je vnímán pozitivněji v zahraničí než ve Spojených státech. Podepsání dohod z Camp Davidu patří v každém případě k jeho největším diplomatickým úspěchům. Tohoto úspěchu navíc dosáhl navzdory nepřítomnosti Kissingera. V blízkovýchodních jednáních měl totiž Kissinger tak dominantní postavení, že nebylo jasné, zda bez jeho přítomnosti bude moci mírový proces vůbec pokračovat. Carter ho ve své volební kampani často napadal a bylo jasné, že v nové administrativě nebude moci působit. Carter přitom sám neměl se zahraniční politikou téměř žádné zkušenosti. Co se Blízkého východu týče, podporoval garantování bezpečnostních závazků Izraeli a jako praktikující baptista sdílel víru v to, že území Izraele patří Židům z božího přání. Zároveň pokládal Izraelce za strategické spojence proti sovětské rozpínivosti v oblasti.⁸⁹

Je důležité podívat se nejdříve podrobněji na obecné rysy Carterovy zahraniční politiky. Carter je znám hlavně kvůli své snaze prosazovat dodržování lidských práv ve světě. Narozdíl od Kissingerova intrikánského a manipulativního způsobu vyjednávání přišel s pokusem o otevřenost a transparentnost v mezinárodních vztazích. Jednalo se částečně o návrat k idealismu Woodrowa Wilsona. Velmi zjednodušeně by se dalo říci, že Nixonův a Kissingerův realismus byl vystřídán idealismem Cartera a Cyruse Vanceho (ministr zahraničí), ale podobná zjednodušení většinou nejsou schopna plně postihnout realitu. Carter do Bílého domu přišel s novou ideologií založenou na etice, morálce a spolupráci mezi národy, ovšem mezinárodní krize, které za jeho vlády nastaly (zhroucení šáhova režimu v Iránu, sovětská invaze do Afghánistánu, druhý ropný šok), naplno ukázaly velké nedostatky tohoto konceptu.⁹⁰ Například Steven Hayward ve své knize *The Real Jimmy Carter* tvrdě kritizuje prezidentovu zahraniční politiku. Tato studie je ovšem velmi jednostranně zaměřená, o čemž svědčí již podtitul: *How Our Worst Ex-president Undermines American Foreign Policy, Coddles Dictators and Created the Party of Clinton and Kerry*. Vytýká Carterovi například, že kritizoval porušování lidských práv ve „spřátelených“ diktátorských režimech (Chile, Argentina, Filipíny) více než v Sovětském svazu nebo že nebyl schopen rozlišit přátele od nepřátel

⁸⁹ OVENDALE, *The Origins of the Arab-Israeli Wars*, s. 230.

⁹⁰ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 317–318.

USA.⁹¹ Neúspěchem skončila ve většině případů i Carterova snaha zlepšit vztahy se zeměmi třetího světa. Dokonce se pokoušel o urovnání vztahů s Kubou a Vietnamem, což se ovšem rovněž nezdařilo.

5.2 Carter a Blízký východ

Carter, díky svojí konzervativní křesťanské výchově a možná i díky svému technicky zaměřenému vzdělání věřil, že každý problém má pouze jediné správné řešení.⁹² Kladl velký důraz na osobní jednání, kterých se přímo účastnil, proto byl z amerických prezidentů v těchto rozhovorech neaktivnější. Zúčastnil se mnoha schůzek s arabskými a izraelskými státníky, což mělo ovšem na druhou stranu tu nevýhodu, že nemohl do jednání zasáhnout jako *deus ex machina*, jak to občas dělali jeho předchůdci.⁹³

Byl prvním prezidentem USA, který začal brát vážně požadavky OOP. Tvrdil, že otázka Palestinců je součástí arabsko-izraelského konfliktu a že Palestinci mají nárok na vlastní domovinu, což bylo samozřejmě v Izraeli vnímáno s velikou nelibostí.⁹⁴ Na rozdíl od Kissingera se rozhodl usilovat o celkový mír na Blízkém východě (Kissinger tento cíl považoval v kratším časovém horizontu za neuskutečnitelný, zejména po aféře Watergate, kdy bylo postavení prezidenta a jeho administrativy v tvorbě zahraniční politiky otřeseno a zpochybněno).

Carterovi odborníci na mezinárodní otázky, jako například poradce pro národní bezpečnosti Zbigniew Brzezinski a specialista na Blízký východ Willy Quandt, se podíleli na vypracování studie Brookings Institution zabývající se možnostmi míru na Blízkém východě (*Towards Peace in the Middle East*, 1975). Tato zpráva navrhovala, aby se Izrael stáhl ke svým hranicím z roku 1967 (případně s mírnými úpravami) a aby s ním sousední státy na oplátku podepsaly mírovou smlouvu. Podle autorů zprávy bylo nemožné, aby Izrael měl zároveň mír i zabraná území. Zpráva zároveň doporučovala prosazení sebeurčení Palestinců v Gaze a na Západním břehu s pozdější možností

⁹¹ HAYWARD, Steven F. *The Real Jimmy Carter: How Our Worst Ex-president Undermines American Foreign Policy, Coddles Dictators and Created the Party of Clinton and Kerry*. Washington, D.C.: Regnery Publishing, Inc., 2004, s. 110.

⁹² QUANDT, William. *Peace Process: American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict since 1967*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2005, s. 177.

⁹³ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 323–325.

⁹⁴ SMITH, *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*, s. 348.

vzniku Palestinského státu, pokud bude garantována bezpečnost Izraele.⁹⁵ Carter, jehož politika byla zprávou silně ovlivněna, se rozhodl svolat na jejím základě mírovou konferenci.

Zbigniew Brzezinski jako poradce pro národní bezpečnost americkou zahraniční politikou za Carterova prezidentství silně ovlivňoval. V odborné literatuře je často srovnáván s Henrym Kissingerem, ačkoliv Kissinger měl během výkonu své funkce určitě mnohem větší vliv a pravomoci. Jejich postoje v zahraniční politice se velmi lišily, což vysvětluje změny, které nastaly po nástupu Demokratů. Zatímco Kissinger považoval Egypt za klíčový stát v regionu a jeho hlavním cílem bylo blokovat sovětský vliv, Brzezinski upřednostňoval Saudskou Arábii a energetickou bezpečnost. Brzezinski také nepovažoval Izrael za nenahraditelného strategického partnera. Největší rozdíl mezi oběma muži byl ovšem v jejich přístupu k Palestincům. Kissinger řešení jejich otázky odsouval na neurčito, zatímco Brzezinski s nimi počítal v rámci mírového procesu.⁹⁶

V roce 1977 se v Izraeli konaly volby, které vyhrálo pravicové seskupení Likud, jehož předseda Menachem Begin se stal premiérem. Bylo to poprvé od založení Izraele, kdy socialisti (Strana práce) prohráli a nesestavili kabinet. Begin byl znám jako neústupný politik- jestřáb, který prosazoval tvrdý proti-arabskou kurz. V USA i v Egyptě se obávali toho, aby nová izraelská administrativa mírový proces úplně nezastavila. Arabští a izraelští politici se střídali ve Washingtonu, kde se řešily možnosti pokračování jednání a svolání nové mírové konference. Nevyřešeným problémem zůstávala otázka Palestinců a OOP. Američané trvali na tom, aby byli na nadcházející konferenci zastoupeni. Další neshoda mezi Izraelci a Američany se týkala podmínek amerického návrhu mírového řešení. Carter prosazoval, aby se Izraelci stáhli k hranicím z doby před Šestidenní válkou, pouze s malými územními změnami na Východním břehu, kde by byla ustavena palestinská samospráva. Tento návrh ovšem nový ministr zahraničí Moše Dajan (dříve byl ve Straně práce, ale Begin si ho vybral do svého kabinetu, aby ukázal, že se výrazně nemění zahraničněpolitický kurs Izraele) odmítl jako neuskutečnitelný.⁹⁷

⁹⁵ MAHMOOD, Zahid. Sadat and Camp David Reappraised, *Journal of Palestine studies*, roč. 15, č 1 (podzim 1985), s. 63–64. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2536577> (dne: 15. 2. 2010).

⁹⁶ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 322.

⁹⁷ *Ibid*, s. 336.

Velký obrat v americké zahraniční politice přišel, když se Carter rozhodl na Blízkém východě jednat společně se Sověty. 1. října 1977 obě mocnosti oznámily ve společném komuniké, že se pokusí znovu svolat mírovou konferenci do Ženevy. Tato změna kurzu na straně USA byla však přijata negativně jak v Izraeli, tak v Egyptě. Izrael se obával přítomnosti OOP na jednáních a tlaku a obstrukcí ze strany Sovětského svazu a Sýrie. Sadat si přál získat zpět celou Sinaj a bál se, že Sovětský svaz a Sýrie jednání zavedou do slepé uličky.⁹⁸ Jeho nelibost dokládá výrok, který pronesl, když se o Carterově iniciativě dozvěděl: „Strávil jsem dva roky tím, že jsem vyháněl Sověty z Blízkého východu a teď je Spojené státy zvou zpět.“⁹⁹ Carter osobně sice věřil, že Sověti mohou přesvědčit Syřany a Palestince k větším ústupkům při jednáních, ovšem bylo mnohem pravděpodobnější, že Moskva by naopak jednání zablokovala podporou stanovisek, která by nebyla pro Izrael přijatelná. Tento Carterův krok byl později prezentován jeho kritiky jako jeden z mnoha důkazů jeho nezkušenosti v zahraniční politice.¹⁰⁰

Carterova iniciativa byla jedním z důvodů, proč se Sadat nakonec rozhodl k bezprecedentnímu kroku. 9. listopadu 1977 oznámil užaslému egyptskému parlamentu, že se vydá do Jeruzaléma a promluví v Knesetu k izraelskému lidu. K jeho rozhodnutí přispělo i oteplení vztahů s Beginem poté, co se od izraelských tajných služeb prostřednictvím marockého krále Hasana dozvěděl, že se na něj Libyjci pokusí spáchat atentát. Díky izraelským informacím včetně přesných adres byli palestínští atentátníci, kteří byli vycvičeni a podporováni Libyí, zatčeni a zneškodněni. Sadat měl tedy být Izraeli za co vděčný.¹⁰¹ Komplikovanější byl jeho vztah k USA, respektive důvody, kterého ho vedly k dalším snahám o navázání užšího vztahu s Washingtonem. Sadatův předchůdce Násir získal vedoucí postavení v arabském světě tím, že byl vyhraněně protizápadní. Sadat se naopak rozhodl posílit svoji pozici tím, že se stane prozápadním. Chtěl získat přístup k americkým moderním technologiím, skrze americké zprostředkování dosáhnout navrácení Sinajského poloostrova zpět od Izraelců a zlepšit své vztahy s prozápadními ekonomicky významnými státy jako Saudská Arábie, které neměly samy dostatečnou vojenskou sílu a Káhira by pro ně mohla být strategicky

⁹⁸ BAILEY, *Four Arab-Israeli Wars and the Peace Process*, s. 352.

⁹⁹ HAYWARD, *The Real Jimmy Carter*, s. 120.

¹⁰⁰ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 338.

¹⁰¹ SACHAR, *Dějiny státu Izrael*, s. 636–637.

zajímavým partnerem. Egypt by tím obnovil svoji prestiž v celém regionu. Nejdříve však musel uzavřít mír s Izraelem.¹⁰²

Carterova administrativa byla Sadatovým rozhodnutím zcela konsternována a trvalo několik dní, než se zmohla na koherentnější odpověď. Bylo zcela jasné, že ženevská konference již není na pořadu dne. 19. prosince přiletěl Sadat na pozvání Izraele do Jeruzaléma a následujícího dne pronesl před Knesetem strhující řeč o tom, že nepřišel jednat o míru mezi Izraelem a Egyptem, ale Izraelem a všemi jeho arabskými sousedy. Na závěr své řeči pronesl: „Ve vsí upřímnosti vám pravím, že vás vítám mezi námi v plné bezpečnosti a jistotě... Prohlašuji tváří tvář celému světu, že chceme s vámi žít v trvalém míru.“¹⁰³ Beginova odpověď nebyla podle mnohých pozorovatelů dostatečně vřelá, ale Sadat i tak doufal, že jeho návštěva povede k brzkému uzavření míru.

Následujících několik měsíců byli Američané částečně vyřazeni z mírových jednání, protože Egypt a Izrael jednaly přímo mezi sebou. V prosinci 1977 se konala konference v Káhiře, kam byly pozvány USA, Izrael, arabské státy a Sovětský svaz, ale Sověti i Arabové konferenci bojkotovali a USA a Izraelci vyslali pouze malou diplomatickou delegaci. Izrael zde odmítl návrh plně garantovaného míru výměnou za celkové stažení z okupovaných území. Mnozí historici považují za chybu, že se americká strana v jednáních více neangažovala a nevyvíjela nátlak na Begin, který zůstal velmi rigidní ve svém postoji.¹⁰⁴ O několik dnů později se sešel Sadat s Beginem v Izmájlíi, kde Begin navrhl Sadatovi separátní mír s pro Egypt nepřijatelnými podmínkami (na Sinaji zůstanou izraelské osady a Izrael si podrží některá letiště). I toto jednání zkrachovalo a začalo se poukazovat na to, že Sadat v Jeruzalémě, Káhiře ani v Izmájlíi nedosáhl svých cílů, čímž byly omezeny jeho další možnosti.¹⁰⁵ Zbývalo mu buď přiznat porážku a uznat, že mírový proces jako celek se zhroutil, nebo se pokusit v něm ještě pokračovat a doufat, že do procesu zasáhnou Američané a využijí své mocenské páky. Uznat porážku by přitom znamenalo velice pravděpodobně politickou sebevraždu.

3. února 1978 přistál Sadat ve Washingtonu a žádal Cartera, aby do jednání zasáhl. Oba prezidenti se svými rodinami strávili dva dny v prezidentském sídle v Camp

¹⁰² MAHMOOD, Sadat and Camp David Reappraised, s. 68.

¹⁰³ SACHAR, *Dějiny státu Izrael*, s. 639.

¹⁰⁴ MAHMOOD, Sadat and Camp David Reappraised, s. 71.

¹⁰⁵ DAYAN, Moshe. *Break-through: A Personal Account of the Egypt-Israel Peace Negotiations*. Londýn: George Wiedefeld and Nicolson Limited, 1981, s. 102–104.

Davidu.¹⁰⁶ Mezi Carterem a Sadatem se vytvořil poměrně přátelský vztah, což se nedal říci o vztahu Carter-Begin, který byl od počátku poměrně chladný. Carter Beginovi nedůvěřoval a tvrdil, že je příliš málo flexibilní v jednáních a neochotný k ústupkům. Během únorového setkání prezident přesto ujistil Sadata, že se Amerika pokusí vytvořit přijatelný návrh mírového uspořádání.¹⁰⁷

V následujících měsících americká administrativa spustila veřejnou kampaň s cílem vyvinout nátlak na Izrael. Ohrazovala se proti budování nových sídlišť na Západním břehu a v Gaze a trvala na tom, aby Izrael přijal maximalistický výklad bodu o stažení v rezoluci 242 – měl se tedy stáhnout ze všech okupovaných území. Veřejná kampaň ani další iniciativy (jako např. návštěva poradce pro Blízký východ Alfreda Athertona v Tel Avivu) ale Izrael ke změně postoje nepřesvědčily.¹⁰⁸ V červenci se Carter proto pokusil ještě svolat konferenci do anglického Leeds Castle, kam dorazil egyptský ministr zahraničí Muhammad Ibrahim Kámil a jeho izraelský protějšek Moše Dajan, ale i toto setkání zkrachovalo kvůli neshodě o stažení Izraelců.¹⁰⁹ Průlom, o čemž se samozřejmě v první chvíli ještě nevědělo, nastal, až když byl v srpnu 1978 americký ministr zahraničí Cyrus Vance vyslán do Jeruzaléma a Káhiry s osobním pozváním od prezidenta Cartera na summit do Camp Davidu, který měl začít 5. září 1978.¹¹⁰

5.3 Camp David

Mírová konference v americkém prezidentském sídle Camp David probíhala od 5. do 17. září 1978 a znamenala průlom v blízkovýchodních vztazích. K jejímu úspěchu přispěla osobní role prezidenta Cartera i celkové pojetí jednání. Konference byla vedena v neformálním duchu. Nebyla předepsána žádná pravidla pro společenský oděv. Carter si naopak přál, aby všichni dorazili v neformálním oblečení. Byly pořádány kino-projekce a společné sportovní aktivity, přesto byla atmosféra po většinu času napjatá a jednání několikrát málem zkrachovalo, když Izraelci či Egyptané hrozili odchodem.¹¹¹

Z významných osobností se za Izrael účastnili: premiér Begin, ministr zahraničí Dajan, ministr obrany Weizman a generál Barak; za Egypt prezident Sadat a ministr

¹⁰⁶ MAHMOOD, *Sadat and Camp David Reappraised*, s. 72.

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ MAHMOOD, *Sadat and Camp David Reappraised*, s. 73.

¹⁰⁹ DAYAN, *Break-through*, s. 138, 143–146.

¹¹⁰ SCHULZE, *The Arab-Israeli Conflict*, s. 57.

¹¹¹ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 353.

zahraničí Kámil; a za Spojené státy prezident Carter, viceprezident Mondale, ministr zahraničí Vance, poradce pro národní bezpečnost Brzezinski a další člen rady pro národní bezpečnost, specialista na Blízký východ William Quandt. Zajímavostí bylo, že na konferenci nebyl vpuštěn tisk, což byl podle některých odborníků jeden z důvodů jejího úspěchu. Díky tomu, že se závěry z jednání průběžně neobjevovaly v tisku, nemuseli se účastníci obávat domácího a světového veřejného mínění, které by je nutilo zastávat neústupné a tvrdé postoje. Naopak diskrétnost a faktické utajení státníkům poskytovaly větší prostor k manévrování.¹¹²

Jednání lze rozdělit do dvou etap. V jeho první části spolu jednali Izraelci a Egypťané převážně přímo a v druhé, která začala přibližně 9. září, již pouze skrze americké prostřednictví, čímž výrazně stoupla Carterova důležitost. Podrobný popis jednotlivých etap jednání není pro moji práci nezbytný. Místo toho jsem se zaměřil na zásadní problémy při jednáních a na stanovisko Spojených států k těmto problémům. Klíčovými se ukázaly být tyto otázky:

Izrael na Sinaji nemínil opustit svoje letecké základny a vyklidit sídliště.

Izrael budoval i nadále nová sídliště v Gaze a na Západním břehu.

Egypt trval na vytvoření palestinské samosprávy v Gaze a na Západním břehu.

Tyto problémy blokovaly další jednání.¹¹³ V jejich průběhu si například ministr zahraničí Egypta stěžoval: „Trvám na tom, aby americký návrh (mírového uspořádání) reflektoval americkou pozici v OSN i jinde. Chci, abyste potvrdili to, co jste tvrdili celou dobu: stažení znamená stažení ze všech arabských území, včetně východního Jeruzaléma, pouze s malými úpravami na západním břehu... Sídlíště (na okupovaných územích) nazýváte ilegálními, a tak by to mělo stát ve vašem návrhu. To je to, oč žádám Američany.“¹¹⁴ Americká pozice při vyjednávání byla složitá. Jejich tradiční spojencem Izrael nechtěl v klíčových otázkách ustoupit. Begin i Dajan byli velmi neústupní. Sadat, se kterým si Carter mnohem lépe rozuměl, byl o něco ochotnější ke kompromisům, ale ani on nemohl zajít příliš daleko. Americký prezident nakonec začal naléhat na Izraelce, aby vyklidili sídliště na Sinaji i tamější letecké základny.

¹¹² Ibid.

¹¹³ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 353–356.

¹¹⁴ MAHMOOD, *Sadat and Camp David Reappraised*, s. 75, překlad autora.

Částečný průlom přišel v pondělí 11. září, když Američané přišli s návrhem na rozdělení jednání do dvou částí, jedné o Sinaji a druhé obecnější o Západním břehu a Gaze, s čímž Sadat souhlasil. Ve čtvrtek Carter oznámil izraelské delegaci, že si Tel Aviv bude muset vybrat mezi mírem a sídlišti a následujícího dne pohrozil, že konference skončí v neděli 17. září, ať bude výsledek jakýkoliv. Bylo zřejmé, že pokud jednání selže, Američané budou vinit Izraelce.¹¹⁵ Ve stejnou dobu se Sadat chystal odletět zpět domů, protože jednání nespěla k žádným výsledkům a ministr zahraničí Kámil rezignoval.¹¹⁶ Carterovi se Sadata podařilo přesvědčit, ať zůstane, protože jinak by se celá mírová iniciativa zhroutila a vztahy mezi Egyptem a USA a i mezi oběma prezidenty by se zhoršily. Navíc by se Carter podle svého tvrzení již nestal v příštím volebním období prezidentem (jeho argument o případném oslabení jeho pozice při dalších volbách byl ale značně přehnaný, protože na jeho pozdější prohru měl vývoj na Blízkém východě malý vliv oproti mnohem závažnějším problémům jako Irán či hospodářská krize). Druhým prezidentským obdobím, kdy se již nebude muset ohlížet na názor izraelské lobby v Americe, Carter však často operoval. Tvrdil Sadatovi, že v příštím funkčním období bude mít na Izraelce silnější páky.¹¹⁷

Begin začal ustupovat v otázce stažení ze Sinaje poté, co mu jeden z nejtvrdějších jestřábů na izraelské politické scéně – Ariel Šaron – telefonicky sdělil, že stažení podporuje. Následně Begin prohlásil, že pokud stažení schválí Kneset, podvolí se i on. Tím byla odstraněna největší překážka. Zbývalo vyřešit střet ohledně zakládání nových sídlišť. Begin nakonec přislíbil, že během následujících tříměsíčních jednání žádná nová sídliště nepovolí. V neděli 17. září 1978 ve 23 hodin byly pak oba závěrečné dokumenty slavnostně podepsány v Bílém domě. Dostaly název *Rámcový plán pro mír na Středním východě* a *Rámcový plán pro uzavření mírové smlouvy mezi Egyptem a Izraelem* a staly se základem pro mírovou smlouvu, která měla být vypracována do tří měsíců. Stěžejním bodem prvního dokumentu bylo stažení Izraele ze všech částí Sinaje, včetně leteckých základů a sídlišť, do tří let od podepsání mírové smlouvy. Následně měly být mezi oběma státy navázány a udržovány regulérní diplomatické a ekonomické vztahy. Armády obou států měly oddělovat jednotky OSN. Egypt také garantoval volný průjezd izraelským lodím Suezským průplavem, Tiranskou úžinou a Aqabským zálivem. Druhý

¹¹⁵ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 357–358.

¹¹⁶ Egyptští ministři zahraničí za Sadatova prezidentství rezignovali poměrně často kvůli nesouhlasu s jeho politikou (Ismail Fahmí, Mahmúd Riád, Muhammad Kámil).

¹¹⁷ MAHMOOD, *Sadat and Camp David Reappraised*, s. 78.

dokument se týkal uspořádání Západního břehu a Gazy. Bylo rozhodnuto, že po přechodném období pěti let bude na těchto územích zvolena místní samospráva sestávající z Egyptanů, Izraelců a Jordánců. Palestinci se budou moci angažovat v rámci egyptské či jordánské samosprávy. Navíc byly přijaty tyto podmínky: 1) Izraelské ozbrojené složky se stáhnou do vyznačených „checkpointů“, 2) Bude vytvořena silná místní policie, která bude moci na Západním břehu sestávat i z jordánských civilistů, 3) hranice Západního břehu budou střeženy spojenými izraelsko-jordánskými jednotkami. Status Gazy a Západního břehu měl být vyřešen během přechodného období. Zároveň byla v dokumentu zmínka o izraelsko-jordánském mírovém uspořádání na základě rezoluce 242 (k takovému mírovému uspořádání však došlo až v roce 1994).¹¹⁸

Ve druhém dokumentu však nebylo zmíněno ani palestinské sebeurčení, ani eventuální stažení Izraelců z palestinských území. Zároveň byl tento dokument velmi vágní a mohlo být interpretován různě. Tato skutečnost byla dána především tím, že oba státy se nemohly shodnout na přesných formulacích a otázka Palestinců byla *de facto* částečně odložena k pozdějšímu vyřešení. Sadat byl takovým řešením dost rozčarován, ale jak bylo zmíněné výše, podepsání smlouvy bylo pro něj prioritou, a proto ji akceptoval i v této podobě.¹¹⁹

5.4 Podepsání mírové smlouvy a její důsledky

Ačkoliv dohody z Camp Davidu byly zásadním průlomem, k podepsání plnohodnotné mírové smlouvy mezi Egyptem a Izraelem bylo potřeba ještě mnoho úsilí. O uzavření dohody mezi těmito dvěma státy usiloval ve větší či menší míře každý americký prezident od dob Eisenhowera. Jimmy Carterovi se to podařilo.

O samotném průběhu dalšího jednání mezi Beginem a Sadatem a úskalích, která tato jednání provázela, by se dala napsat samostatná práce. Mým prvotním cílem bylo sledovat americkou zahraniční politiku v oblasti, a proto se detailům vypracování smlouvy nebudu příliš věnovat a zaměřím se na americké závazky a pozitiva, které její podepsání jednotlivým aktérům přineslo.

Mírová smlouva byla podepsána při slavnostní ceremonii dne 26. března 1979 v Bílém domě. Tříměsíční lhůtu od Camp Davidských jednání se tedy nakonec

¹¹⁸ Camp David Accords, September 17, 1978. Dostupné z: <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/Camp+David+Accords.htm> (dne: 30. 4. 2010).

¹¹⁹ MAHMOOD, Sadat and Camp David Reappraised, s. 77.

nepodařilo dodržet. Spory mezi Egyptem a Izraelem ohledně sídlišť a nedostatečných záruk pro palestinskou samosprávu přetrvávaly. Navíc se na podzim 1978 v Bagdádu sešli představitelé arabských států a domluvili se na sankcích vůči Egyptu, pokud podepíše mírovou smlouvu s Izraelem. Egypt měl být vyloučen z Arabské ligy, její sídlo přesunuto pryč z Káhiry a proti egyptským firmám obchodujícím s Izraelem měl být uplatněn bojkot.¹²⁰

Carter a jeho tým zatím neúnavně cestovali mezi Washingtonem, Jeruzalémem a Káhirou. Prezidentova osobní angažovanost pomáhala překonat i ty největší překážky. Jednání se přesto několikrát dostala do slepé uličky. Sadat, který se ocitl pod silným arabským tlakem, nově požadoval, aby oba dříve přijaté dokumenty byly vzájemně provázány. Zároveň trval na výměně velvyslanců až poté, co alespoň v Gaze začnou jednání o autonomii. Begin tyto návrhy odmítl. Izrael zásadně v jednáních neustupoval. Několikrát se zdálo, že mírový proces zkrachuje, ale všechny tři zúčastněné strany v něm byly již příliš zaangažovány. Carter dal v sázku svoji reputaci a prestiž, Begin se obával zhoršení americko-izraelských vztahů a Sadat nechtěl přiznat, že jeho pokus o uzavření míru byl chybou.¹²¹

Díky kompromisům a tlaku ze strany Spojených států převážně na Izrael (který byl velmi neústupný), ale i na Egypt, byla smlouva nakonec úspěšně podepsána. Izrael získal garance zásobování ropou Spojenými státy po dobu patnácti let, pokud nenalezne jiného dodavatele. Memorandum o porozumění, které bylo podepsáno na poslední chvíli, dávalo Izraeli bezpečnostní záruky, pokud by Egypt smlouvu porušil. Zároveň Tel Aviv získal i vysokou vojenskou podporu ze strany USA ve výši cca 3 miliard dolarů ročně (Egypt získal cca 2 miliardy). Letecké základny byly přesunuty ze Sinaje do Negevské pouště a Spojené státy pokryly většinu výdajů na jejich znovuvybudování.¹²²

Uzavření mírové smlouvy mezi Izraelem a Egyptem bylo asi posledním větším zahraničněpolitickým úspěchem Carterovy administrativy. Následně se vztahy na Blízkém východě opět začaly vyhrocovat. Ve stejnou dobu, kdy byla smlouva uzavřena, USA prodaly Saudské Arábii moderní stíhačky F-15, což bylo v Izraeli přijato s velkou nelibostí. Zároveň byl tento krok znamením snahy o navázání užší vazby mezi

¹²⁰ SCHULZE, *The Arab-Israeli Conflict*, s. 236.

¹²¹ SPIEGEL, *The Other Arab-Israeli Conflict*, s. 362.

¹²² SHARP, *Egypt-United States Relations*, s. 2. SACHAR, *Dějiny státu Izrael*, s. 645.

Spojenými státy a jejich arabským spojencem.¹²³ Roku 1979 byl v Iránu sesazen šáh Réza Páhlaví a nový režim ajatolláha Chomejního byl silně protiamericky zaměřen. V důsledku otřesů v Iránu a snížení tamější produkce ropy OPEC opět navýšil její cenu a došlo k tzv. druhému ropnému šoku, který ovšem nebyl již tak ničivý jako ten první. Sovětská vojska ve stejný rok vtrhla do Afghánistánu, což definitivně ukončilo politiku *détente*. Tyto události zastínily blízkovýchodní mírový proces a ukázaly, že Carterova zahraniční politika jako celek spíše neuspěla.¹²⁴

To však nemění nic na skutečnosti, že samotný Camp David a následný mírový proces byly obrovským úspěchem. Největší přínos měl pravděpodobně pro Izrael, který se nyní mohl cítit mnohem bezpečněji. Egypt byl kvůli podepsání míru několik let ostrakizován v arabském světě, na druhou stranu získal zpět celý Sinajský poloostrov a mohl se soustředit na obnovu svého hospodářství, které bylo válkami s Izraelem velmi vyčerpáno. Anwar Sadat sám zaplatil za mír nejvyšší cenu, když byl v roce 1981 zavražděn Muslimským bratrstvem.¹²⁵ Osobně měl přítom z mírové smlouvy poněkud rozporuplné pocity, protože se mu nepodařilo vyjednat lepší podmínky pro Palestince a ostatní arabské státy se k mírovému procesu nepřidaly. Doufal, že svým jednáním vytvoří z Egypta vůdčí stát v regionu, místo toho byl Egypt vyloučen z Arabské ligy. Pro Cartera a Spojené státy pak byla mírová smlouva velkým vítězstvím. Zvýšila především jejich mezinárodní prestiž, protože průlom na Blízkém východě byl považován za téměř nadlidský výkon. Zároveň Sověti v regionu ztráceli vliv, což bylo jedním z hlavních dlouhodobých cílů americké administrativy.

6. Závěr

Mírová jednání na Blízkém východě mezi Egyptem a Izraelem byla velmi komplikovaným a zdlouhavým procesem. V první části závěru své práce shrnuji hlavní události v rámci tohoto procesu v sedmdesátých letech a ve druhé se pak zaměřuji na cíle Spojených států a jejich naplnění.

¹²³ DUMKE David. *A Snapshot of the U.S.-Saudi Political Relationship*. Saudi-American Forum, 2003. Dostupné z: http://www.saudi-american-forum.org/Newsletters/SAF_Essay_04.htm (dne: 2. 5. 2010).

¹²⁴ PEČENKA, *Encyklopedie moderní historie*, s. 12, 203, 424.

¹²⁵ Fundamentalistická organizace Muslimské bratrstvo byla založena roku 1928 a je stále aktivní v mnoha státech. Usiluje o sjednocení arabských národů a po roce 1949 i o zničení Izraele.

Nixonova administrativa byla ve svém druhém období z velké části paralyzována probíhající aférou Watergate. Nixon byl téměř zcela absorbován domácím skandálem, a proto se nemohl v zahraničních otázkách angažovat tolik jako dříve. Na druhou stranu potřeboval nutně alespoň nějaké úspěchy, aby navýšil svůj upadající politický kredit. Henry Kissinger, poradce pro národní bezpečnost a ministr zahraničí v jedné osobě, měl díky tomu volné pole působnosti a mohl se plně věnovat blízkovýchodnímu konfliktu a dalším zahraničněpolitickým otázkám. Blízký východ se během Jomkipurské války stal pro americkou zahraniční politiku zásadním problémem. Kvůli angažovanosti obou světových velmocí – Spojených států a Sovětského svazu – získala válka globální charakter. Během následujících jednání o příměří si Spojené státy uvědomily, že by v oblasti mohly zvýšit svůj vliv a Kissinger nehodlal tuto příležitost promarnit. Navíc Egypt dával již od roku 1972, kdy vyhostil sovětské poradce, najevo ochotu vymanit se ze sovětského vlivu.

Po podepsání příměří dne 22. 10. 1973 začala jednání o odpoutání nepřátelských armád. Během této doby se zrodila strategie tzv. kyvadlové diplomacie, pomocí které se Kissinger snažil zprostředkovat egyptsko-izraelskou dohodu. K prvnímu odpoutání vojsk obou stran došlo poměrně brzy, již v lednu roku 1974 (tzv. Sinaj I). Pro USA bylo důležité, že se jim při jednáních povedlo obejít Sovětský svaz, který byl z celého procesu obratně vyloučen.

Nepříjemným důsledkem války byla nepochybně hospodářská krize a ropné embargo, které na USA a některé další státy uvalila organizace OPEC. Spojené státy si poprvé uvědomily svoji částečnou závislost na arabské ropě. Ačkoliv bylo embargo již v březnu roku 1974 zrušeno, ekonomické potíže a nejistota ohledně dalšího vývoje na ropném trhu pokračovaly i v dalších letech.

V roce 1974 byl Nixon v důsledku aféry Watergate donucen rezignovat a na jeho místo nastoupil Gerald Ford. Ford sice neměl se zahraniční politikou téměř žádné zkušenosti, nicméně Henry Kissinger zůstal na pozici ministra zahraničí, čímž byla zaručena určitá kontinuita v této oblasti.

Kyvadlová diplomacie pokračovala snahou zprostředkovat další odpoutání mezi Egyptem a Izraelem. V roce 1975 došlo mezi Spojenými státy a Izraelem k rozmišce kvůli neochotě Tel Avivu k ústupkům v Sinajské otázce. Ford odolal domácí židovské lobby a dokonce pozastavil přísun vojenských dodávek Izraeli, významnému americkému spojenci. Jednalo se o jednu z největších americko-izraelských krizí.

Dohodu Sinaj II se nakonec podařilo podepsat v září roku 1975, ačkoliv již nebyla přijímána tak kladně jako Sinaj I. Američané ovšem i přesto mohli slavit úspěch. Sověti nesporně v regionu ztráceli vliv a jejich pozice oslabovala. Po uzavření této dohody se ale strategie kyvadlové diplomacie vyčerpala. Nebylo jasné, zda vůbec v jednáních pokračovat a pokud ano, jakým směrem by se měla ubírat. Navíc se ve Spojených státech blížil volební rok, a proto se Fordova administrativa více soustředila na domácí politiku.

Rok 1977 přinesl významnou změnu, když se novým prezidentem stal Jimmy Carter a do Bílého domu se po osmi letech vrátili Demokráté, kteří se rozhodli změnit směřování a styl zahraniční politiky. Kissingerovu *realpolitiku* nahradil návrat k idealismu a k etickým a morálním hodnotám. Carter sám se zaměřil především na dodržování lidských práv ve světě. Zájem o Blízký východ pokračoval i za jeho prezidentství. Američané poprvé začali hájit právo Palestinců na sebeurčení, což způsobilo v Izraeli šok a nedůvěru ke Carterově kabinetu. Prezident se přesto se svými poradci rozhodl usilovat o celkové mírové uspořádání mezi Araby a Izraelci. Ukázkou jeho počáteční naivity a nezkušenosti v zahraničních otázkách bylo, když k mírovému jednání přizval Sověty, které se jeho předchůdci snažili držet za každou cenu mimo celý proces. Sovětů se ovšem zalekli i prezident Sadat a premiér Begin, kteří raději začali jednat přímo mezi sebou.

Carter postupně rezignoval na okamžité prosazení celkového mírového uspořádání na Blízkém východě a místo toho pozval oba státníky do prezidentského sídla Camp David, kde od 5. do 17. září 1978 probíhala tajná jednání, která byla zakončena přijetím dvou důležitých dokumentů o míru mezi Egyptem a Izraelem a o budoucím uspořádání na území Západního břehu a Gazy. Plnohodnotnou mírovou smlouvu se podařilo podepsat po dalších přibližně šesti měsících plných složitých jednání. Na tomto úspěchu měl Carter velký podíl, protože se v celém procesu aktivně angažoval. Svým přístupem se odlišoval od většiny prezidentů, kteří se neradi přímo zapojovali do podobných jednání s nejistým výsledkem. Izrael během následujících tří let vyklidil celou Sinaj a navázal s Egyptem regulérní diplomatické styky. Američané slavili triumf, byť jen dočasný.

Jaké byly hlavní americké cíle? Jedním ze zásadních cílů bylo bezpochyby udržet si v oblasti co největší vliv a zároveň snižovat vliv Sovětů. Pro Spojené státy bylo nesporně velkým úspěchem, když se Egypt, který byl od padesátých let spojencem

SSSR, začal od Moskvy odvracet a usilovat o sblížení se Spojenými státy. Kissinger se systematicky snažil toto sblížení uvést do praxe, což se mu nakonec podařilo. Během Carterovy administrativy se pak Spojené státy začaly více zaměřovat na Saudskou Arábii, která se díky svému ropnému bohatství stávala nejenom hospodářskou regionální velmocí, ale od konce sedmdesátých let i velmocí vojenskou, hlavně díky nákupu amerických zbraní. Egypt ovšem zůstával i nadále v americkém orbitu.

Úspěšně završený mírový proces mezi Egyptem a Izraelem byl pro Spojené státy sám o sobě velmi pozitivním jevem. V regionu došlo alespoň k částečné stabilizaci. USA navíc vyšly z celého procesu jako mírotvorci, což posílilo jejich mezinárodní prestiž. Jejich klíčový spojenec Izrael konečně získal oficiální diplomatické uznání od svého nejsilnějšího souseda, čímž se výrazně zvýšila jeho bezpečnost. Mírová smlouva byla i proto pravděpodobně výhodnější pro Tel Aviv než pro Káhiru. Egypt se totiž po jejím podepsání dostal do dlouhodobé izolace. Ostatní arabské státy mírovou smlouvu neuznaly, jejich odpor však nebyl namířen primárně proti Spojeným státům, ale právě proti Egyptu, ve kterém spatřovaly „zrádce jednotné arabské fronty“.

Nedostatkem Camp Davidu byla skutečnost, že se k mírovým jednáním nepodařilo přimět Jordánsko, Sýrii ani Libanon, a že i ostatní arabské státy celý proces fakticky bojkotovaly. Nenávist k Izraeli byla v regionu stále velmi silná. Zároveň se Američanům nepodařilo výrazně oslabit sovětský vliv v Sýrii. Citelnou ranou byl pak pro Carterovu administrativu převrat v Iránu, kde se k moci dostal protiamerický teokratický režim. Do oblasti navíc po podepsání smluv plynula obrovská finanční podpora americkým spojencům – Egyptu, Izraeli a Jordánsku – která dále zatěžovala již tak napjatý americký rozpočet.

V úvodu formulovanou hypotézu, že Jimmy Carter sehrál při uzavření Camp Davidských dohod klíčovou roli, jsem ve svojí práci obhájil. Carterova osobní angažovanost, důslednost a oddanost věci pomohla překonat mnohé překážky. Při vyjednáváních byl velmi vytrvalý a do celého procesu vložil i osobní prestiž, proto by neúspěch pro něj byl politicky velice nepříjemný. Dohody z Camp David byly ale naopak jeho největším zahraničněpolitickým triumfem.

I přes určité nedostatky je mírový proces v sedmdesátých letech bezesporu hodnocen kladně. Spojené státy získaly díky němu větší prestiž ve světě a vliv v oblasti. Jeho další rozvinutí však již v daném okamžiku nebylo v moci Spojených států, jelikož byly nuceny věnovat se na zahraničněpolitické scéně palčivějším a potenciálně

nebezpečnějším problémům. Řada otázek z Camp Davidu a z následujících mírových smluv tak zůstává vlastně nedořešena dodnes.

7. Summary

The B.A. thesis “American foreign policy in the Middle East: Jom Kippur to Camp David” describes the main goals of U.S. foreign policy in the Middle East between the Jom Kippur War in 1973 and the Camp David Accords in 1978. It focuses on the Egyptian-Israeli peace process and the American involvement in it. After the devastating Jom Kippur War, the Middle Eastern *status quo* changed and Israel and Egypt were willing to negotiate. The United States attempted to increase its influence in the region, therefore Secretary of State Henry Kissinger embarked on his famous shuttle diplomacy. His efforts yielded significant outcomes. Two disengagement agreements between Egypt and Israel and one between Syria and Israel were signed. It was a clear-cut success for the U.S. because it was able to eliminate the Soviet Union from the peace process. Besides, Egypt started to shift from Soviet sphere of influence to the Western camp. The significance of the shuttle diplomacy was further underlined by the fact that the U.S. domestic policy was paralyzed by the Watergate crisis and foreign-policy achievements could help the administration to divert attention from the scandal. Henry Kissinger was beyond any doubt the most important person in the American foreign policy establishment during the presidencies of Nixon and Ford and his role in the Middle Eastern peace process was instrumental for its success. In 1976 the Democrats won the elections and Jimmy Carter became president. He brought a new idealistic approach to the foreign policy to the White House. His initial efforts to achieve a comprehensive peace agreement between Israel and its Arab neighbors failed. Subsequently, he invited Egyptian President Anwar Sadat and Israeli Prime Minister Menachem Begin to the presidential residence in Camp David in September 1978. After 13-day long negotiations, the Camp David Accords were signed. These two documents – frameworks for peace in the Middle East – led directly to the peace treaty between Egypt and Israel in 1979. In general, the peace process in the 1970s was seen as a positive development. The United States increased its influence in the region and gained prestige on the world stage. Egypt became a more or less friendly state and the overall belligerency against Israel diminished.

8. Použitá literatura

8.1 Dokumenty a další primární zdroje:

Camp David Accords, September 17, 1978. Dostupné z:
<http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/Camp+David+Accords.htm> (dne: 30. 4. 2010).

KISSINGER, Henry. *Bouřlivé roky*. Brno: Jiří Buchal - BB art, 2004.

KISSINGER, Henry. *Roky obnovy*. Brno: Jiří Buchal - BB art, 2002.

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 242. Dostupné z:
<http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/UN+Security+Council+Resolution+242.htm> (dne: 30. 4. 2010).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 338. Dostupné z:
<http://www.un.org/documents/sc/res/1973/scres73.htm> (dne: 30. 4. 2010).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 339. Dostupné z:
<http://www.un.org/documents/sc/res/1973/scres73.htm> (dne: 30. 4. 2010).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 340. Dostupné z:
<http://www.un.org/documents/sc/res/1973/scres73.htm> (dne: 30. 4. 2010).

8.2 Odborné články a periodický tisk:

CANNON James. *Gerald R. Ford: Character Above All Essays*. PBS. Dostupné z:
<http://www.pbs.org/newshour/character/essays/ford.html> (dne: 30. 4. 2010).

DUMKE, David. *A Snapshot of the U.S.-Saudi Political Relationship*. Saudi-American Forum, 2003. Dostupné z: http://www.saudi-american-forum.org/Newsletters/SAF_Essay_04.htm (dne: 2. 5. 2010).

HUGHES, Thomas L. Why Kissinger Must Choose between Nixon and the Country: The Bismarck Connection. *The New York Times*, 30. 12. 1973.

MAHMOOD, Zahid. Sadat and Camp David Reappraised. *Journal of Palestine Studies*, roč. 15, č. 1 (podzim 1985), s. 62–87. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2536577> (dne: 15. 2. 2010).

MARK, Clyde R. *Israeli-United States Relations*. Washington, D.C.: Congressional Research Service, 2001. Dostupné z: <http://fpc.state.gov/documents/organization/7933.pdf> (dne: 30. 4. 2010).

MARKEY, Samuel E. *The US-Israeli Partnership & America's Search for Strategy in the Middle East, 1945–1974*. Birmingham: The University of Birmingham, 2009. Dostupné z: <http://theses.bham.ac.uk/61/1/Markey07MPhil.pdf> (dne: 30. 4. 2010).

SHARP, Jeremy M. *Egypt-United States Relations*. Washington, D.C.: Congressional Research Service, 2005. Dostupné z: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/crs/ib93087.pdf> (dne: 30. 4. 2010).

8.3 Monografie

BAILEY, Sydney D. *Four Arab-Israeli Wars and the Peace Process*. Londýn: The Macmillan Press, 1990.

DAYAN, Moshe. *Break-through: A Personal Account of the Egypt-Israel Peace Negotiations*. Londýn: George Wiedenfeld and Nicolson Limited, 1981.

HAYWARD, Steven F. *The Real Jimmy Carter: How Our Worst Ex-president Undermines American Foreign Policy, Coddles Dictators and Created the Party of Clinton and Kerry*. Washington, D.C.: Regnery Publishing, Inc., 2004.

OVENDALE, Ritchie. *The Origins of the Arab-Israeli Wars*. Harlow: Longman, 1999.

PEČENKA, Marek, LUŇÁK, Petr a kol. *Encyklopedie moderní historie*. Praha: Libri, 1999.

QUANDT, William, *Decade of Decisions: American Policy toward the Arab-Israeli Conflict, 1967–1976*. Los Angeles: University of California Press, 1977.

QUANDT, William. *Peace Process: American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict since 1967*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2005.

RIAD, Mahmoud. *The Struggle for Peace in the Middle East*. Londýn: Quartet Books Ltd., 1981.

RUBINSTEIN, Alvin Z. *The Arab-Israeli Conflict: Perspectives*. New York: HarperCollins Publishers Inc, 1991.

SACHAR, Howard M. *Dějiny státu Izrael*. Olomouc: REGIA, 1998.

SHLAIM, Avi. *The Iron Wall: Israel and the Arab World*. Londýn: Penguin, 2001.

SCHULZE, Kirsten E. *The Arab-Israeli Conflict*. Londýn: Longman, 1999.

SMITH, Charles D. *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*. Boston: Bedford/St. Martin's, 2004.

SPIEGEL, Steven L. *The Other Arab-Israeli Conflict: Making America's Middle East Policy, from Truman to Reagan*. Chicago: The University of Chicago Press, 1985.

TERNER, Erich. *Dějiny státu Izrael*. Praha: KORA, 1991.

Přílohy:

Příloha č. 1

První egyptsko-izraelské odpoutání (převzato z: SACHAR, *Dějiny státu Izrael*, s. 601):

